

2015

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ: Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΣΙΩΤΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ»

ΙΟΥΝΙΟΣ. 2015

© 2015 – All rights reserved

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ»

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αναστασία Σιώτα

Επιβλέπων: Μαρί Νοέλ Ντυκέν

ΒΟΛΟΣ, 2015

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ»

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αναστασία Σιώτα

Εξεταστική Επιτροπή

Επιβλέπων: Μαρί Νοέλ Ντυκέν

Μέλη: Αλέξιος Δέφνερ

Ηλίας Μπεριάτος

ΒΟΛΟΣ, 2015

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία με θέμα «Ανάδειξη και αξιοποίηση τουριστικών πόρων: Η περίπτωση της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων» πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της απόκτησης Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών κατά το ακαδημαϊκό έτος 2014 – 2015 του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (Π.Μ.Σ.) «Χωρική Ανάλυση και Διαχείριση Περιβάλλοντος», του τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, της Πολυτεχνικής Σχολής, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη της ευρύτερης περιοχής των Τρικάλων, ώστε να διαπιστωθεί εάν διαθέτει κατάλληλους και αξιόλογους τουριστικούς πόρους και ειδικότερα για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια του Τμήματος κα Μ.Ν. Ντυκέν για την επίβλεψη και τη καθοδήγηση που επέδειξε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κο Φουντά Στυλιανό, Καθηγητή του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας για την βοήθειά του.

Τέλος οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου για την πολυετή συμπαράστασή τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η ανάδειξη και η αξιοποίηση των τουριστικών πόρων των τουριστικών προορισμών, και ειδικότερα της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Από την Ανάλυση SWOT που πραγματοποιήθηκε, διαπιστώνουμε ότι η περιοχή μελέτης διαθέτει αξιόλογους τουριστικούς πόρους, ειδικότερα για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Τα προβλήματα που εντοπίστηκαν αφορούν κυρίως στις υποδομές του ορεινού οδικού δικτύου και στην έλλειψη ενεργού εργατικού δυναμικού. Στις ευκαιρίες του περιβάλλοντος συγκαταλέγεται η παγκόσμια τάση προς βιώσιμες εναλλακτικές μορφές τουρισμού και οι κοινοτικοί πόροι. Τέλος, στις απειλές του περιβάλλοντος συγκαταλέγεται η ανταγωνιστικότητα της τουριστικής αγοράς, η οικονομική κρίση, τα οικονομικά προβλήματα των επαγγελματιών του κλάδου και η μετανάστευση των νέων. Ωστόσο, η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων μπορεί να εκμεταλλευτεί τα σημαντικά πλεονεκτήματα που διαθέτει, αλλά και τις ευκαιρίες του περιβάλλοντος, ούτως ώστε να μειώσει ή ακόμα και να εξαλείψει τα προβλήματα αυτά. Στο πλαίσιο αυτό, η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση ορισμένων προτάσεων για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή.

Λέξεις κλειδιά: τουριστικός πόρος, τουριστική ανάπτυξη, Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων, εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

ABSTRACT

The subject of this paper is the emergence and development of tourism resources of tourism destinations, and in particular of the Regional Unity of Trikala. From the SWOT analysis conducted, we found that the study area has remarkable tourism resources, in particular for alternatives forms of tourism. The problems identified mainly relate to infrastructure of the mountain roads and the lack of an active workforce. With regard to the opportunities we highlighted the global trend towards sustainable alternative tourism and the EU funds. Finally, concerning the environmental threats we identified the competitiveness of the tourism market, the financial crisis, the economic difficulties of professionals and the migration of young people. However, the Regional Unity of Trikala can exploit the important advantages possesses and also the opportunities of the environment, in order to reduce or even eliminate these problems. In this context, this paper concludes by listing some proposals for further tourism development in the region.

Key-Words: tourism resources, tourism development, Regional Unity of Trikala, sustainable tourism,

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	8
1.1. Εννοιολογική Προσέγγιση Τουρισμού	8
1.2. Ιστορική Εξέλιξη Τουριστικού Φαινομένου	12
1.3. Επιδράσεις Τουριστικού Φαινομένου.....	15
1.3.1. Οικονομικές Επιδράσεις.....	15
1.3.2. Περιβαλλοντικές Επιδράσεις	16
1.3.3. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Επιδράσεις.....	18
1.4. Πρότυπα Τουριστικής Ανάπτυξης	19
1.5. Η Συμβολή του Τουρισμού στην Περιφερειακή Ανάπτυξη	23
Β. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	26
2.1. Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά	26
2.2. Δημογραφικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά	28
2.3. Οικονομικά Χαρακτηριστικά	34
2.4. Περιβαλλοντικά Χαρακτηριστικά	37
2.5. Υποδομές και Δίκτυα	38
2.5.1 Δίκτυο Μεταφορών	38
2.5.2 Ενεργειακή Υποδομή	40
2.5.3 Άλλες Υποδομές.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	41
3.1. Τουριστικοί Πόροι	41
3.1.1. Φυσικοί Πόροι	41
3.1.2. Ανθρωπογενείς Πόροι	43

3.2. Τουριστικές Ανωδομές – Υποδομές.....	47
3.2.1. Ξενοδοχειακές Υποδομές.....	47
3.2.2. Υποδομές Αναψυχής.....	50
3.3. Τουριστική Κίνηση.....	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	60
4.1. Η Μέθοδος της Ανάλυσης SWOT.....	60
4.2. Ευκαιρίες.....	63
4.3. Απειλές.....	64
4.4. Πλεονεκτήματα.....	65
4.5. Μειονεκτήματα.....	67
4.6 Συγκέντρωση Αποτελεσμάτων.....	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	72
5.1. Προτάσεις Οργάνωσης Τουρισμού.....	72
5.2. Προτάσεις Συντονισμού.....	74
5.3. Προτάσεις Προβολής και Marketing.....	75
5.4. Άλλες Προτάσεις.....	77
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	84
Ελληνόγλωσση.....	84
Ξενόγλωσση.....	85
Πηγές Διαδικτύου.....	87

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο του τουρισμού εξελίχθηκε μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πόλεμου σε ένα μείζον μαζικό φαινόμενο, με αποτέλεσμα να αποτελεί σήμερα μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες παγκοσμίως. Το έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον της τουριστικής αγοράς, καθιστά πλέον αναγκαία την προσφορά ξεχωριστών και ποιοτικών τουριστικών προϊόντων. Παράλληλα, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια σε παγκόσμιο επίπεδο, μια τάση στροφής από το πρότυπο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού, προς ηπιότερες και βιώσιμες μορφές τουρισμού. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάδειξη ενός τουριστικού προορισμού αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία, η οποία απαιτεί κατάλληλη οργάνωση και συντονισμό.

Αντικείμενο της παρούσης εργασίας αποτελεί η ανάδειξη και η αξιοποίηση των τουριστικών πόρων των τουριστικών προορισμών, εξετάζοντας συγκεκριμένα την περίπτωση της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Η συγκεκριμένη περιοχή επιλέχθηκε εξαιτίας του ξεχωριστού της χαρακτήρα και της πληθώρας φυσικών και ανθρωπογενών πόρων που διαθέτει. Σκοπός της εργασίας είναι να εξετασθούν σε βάθος οι δυνατότητες της συγκεκριμένης περιοχής, αλλά και οι δυσκολίες που εμποδίζουν την τουριστική της ανάπτυξη.

Το πρώτο μέρος της εργασίας (Κεφάλαιο 1) περιλαμβάνει το απαραίτητο θεωρητικό υπόβαθρο. Συγκεκριμένα περιγράφεται η έννοια του Τουρισμού, με βάση τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία. Αρχικά επιχειρείται η εννοιολογική προσέγγιση του τουρισμού και στη συνέχεια παρουσιάζονται τα σημαντικότερα σημεία της ιστορικής εξέλιξης του τουριστικού φαινομένου. Έπειτα, αναλύονται οι επιδράσεις του τουριστικού φαινομένου (οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικο-πολιτισμικές), ενώ παρουσιάζονται και τα κυριότερα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης που

παρατηρούνται διεθνώς. Τέλος, αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο συμβάλει ο Τουρισμός στην Περιφερειακή Ανάπτυξη.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει την Μελέτη Περίπτωσης. Αρχικά, στο Κεφάλαιο 2, παρουσιάζεται η υφιστάμενη κατάσταση της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Συγκεκριμένα, στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, τα οικονομικά χαρακτηριστικά και τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά της υπό εξέταση περιοχής. Επίσης, παρουσιάζονται οι διάφορες υποδομές και τα δίκτυα της περιοχής (δίκτυο μεταφορών, ενεργειακή υποδομή κ.α.).

Στο Κεφάλαιο 3 παρουσιάζονται οι τουριστικοί πόροι και οι τουριστικές υποδομές της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στους τουριστικούς πόρους, περιγράφονται αναλυτικά οι φυσικοί και οι ανθρωπογενείς πόροι της περιοχής. Όσον αφορά στις τουριστικές υποδομές – ανωδομές, περιγράφονται αναλυτικά οι ξενοδοχειακές υποδομές και οι υποδομές αναψυχής της περιοχής. Τέλος, παρουσιάζεται αναλυτικά η εξέλιξη της τουριστικής κίνησης στην υπό εξέταση περιοχή της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων.

Αφού παρουσιάσθηκε η περιοχή μελέτης και οι τουριστικοί της πόροι στις προηγούμενες ενότητες, στο Κεφάλαιο 4 πραγματοποιείται η αξιολόγηση των τουριστικών πόρων της περιοχής. Συγκεκριμένα, η μέθοδος αξιολόγησης που επιλέχθηκε είναι η μέθοδος Ανάλυσης SWOT. Αρχικά, περιγράφεται η μέθοδος και στη συνέχεια αναλύονται οι ευκαιρίες, οι απειλές, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της περιοχής. Τέλος, παρουσιάζονται συγκεντρωμένα τα αποτελέσματα της Ανάλυσης SWOT και συνοψίζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση.

Έχοντας στη διάθεσή μας τα δεδομένα που προέκυψαν από την Ανάλυση SWOT, ολοκληρώνουμε την εργασία παρουσιάζοντας

συγκεκριμένες προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων, στο Κεφάλαιο 5. Συγκεκριμένα, οι προτάσεις αυτές αφορούν στην οργάνωση του τουρισμού, τον συντονισμό, την προβολή και προώθηση αλλά και άλλες προτάσεις που προέκυψαν από την έρευνα και την ανάλυση που πραγματοποιήσαμε.

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1. Εννοιολογική Προσέγγιση Τουρισμού

Ο «Τουρισμός», αν και χρησιμοποιείται πολύ συχνά στην καθημερινή μας ζωή και παράλληλα, αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες παγκοσμίως, ωστόσο δεν έχει βρεθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για την περιγραφή του (Okumus et al. 2010). Σύμφωνα με τον ερευνητή Ana, (2008), η δυσκολία εννοιολογικής προσέγγισης του Τουρισμού έγκειται στην πολυδιάστατη φύση του τουριστικού φαινομένου, αλλά και στην αμφιβολία σχετικά με το τι θεωρείται «τουρισμός», «τουρίστας», «τουριστική επιχείρηση», καθώς συχνά ταυτίζονται με έννοιες όπως το «ταξίδι», η «φιλοξενία» και η «αναψυχή».

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, αναγνωρίζοντας τη δυσκολία εννοιολογικής προσέγγισης του τουριστικού φαινομένου, παρέχει μια σειρά από σχετικούς ορισμούς, με σκοπό να ενθαρρύνει την ομοιομορφία στις διαδικασίες συλλογής δεδομένων, αλλά και να βοηθήσει τις ερευνητικές προσπάθειες σχετικά με τη συμπεριφορά των τουριστών και τις συνέπειες του τουρισμού (Frechtling, 2001). Οι ορισμοί οι οποίοι παρέχονται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού είναι οι εξής:

- Ως «**Επισκέπτης**» θεωρείται *κάθε άτομο το οποίο ταξιδεύει σε μέρος διαφορετικό από το σύνηθες περιβάλλοντός του, για λιγότερο από δώδεκα μήνες και του οποίου ο κύριος σκοπός του ταξιδιού είναι κάθε μη αμειβόμενη δραστηριότητα στο μέρος που επισκέπτεται*» (μετάφραση από Frechtling, 2001, σελ. 4).
- «Ο **Τουρισμός** περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των ατόμων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε μέρη εκτός του συνήθους

περιβάλλοντός τους, για διάστημα όχι μεγαλύτερο από ένα συνεχές έτος, για αναψυχή, εργασία και άλλους σκοπούς» (μετάφραση από Frechtling, 2001, σελ. 4).

- Ως «**Τουρίστες** θεωρούνται οι επισκέπτες οι οποίοι διαμένουν τουλάχιστον για μια νύχτα σε ένα ομαδικό ή ιδιωτικό κατάλυμα στο μέρος το οποίο επισκέπτονται» (μετάφραση από Frechtling, 2001, σελ. 4).

Από τους ανωτέρω ορισμούς του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, αντιλαμβανόμαστε ότι για να θεωρηθεί ένα άτομο ως «*Τουρίστας*» θα πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια, τα οποία είναι τα εξής: α) ελάχιστη διάρκεια παραμονής (μια νύχτα), β) μέγιστη διάρκεια παραμονής (ένα έτος), γ) σκοπός (αναψυχή, εργασία κ.α.) και δ) μετακίνηση σε συγκεκριμένο τόπο (εκτός του «*συνήθους περιβάλλοντός*»).

Η συγκεκριμένη προσέγγιση, η οποία αναφέρεται συχνά ως «*τεχνική*», είναι χρήσιμη για στατιστικούς, θεσμικούς και επιχειρησιακούς σκοπούς. Ωστόσο, έχει δεχτεί έντονη κριτική, καθώς λίγο ή πολύ περιλαμβάνει κάθε άτομο που ταξιδεύει – με εξαίρεση ίσως τους εργαζόμενους και τους μετανάστες – ενώ παράλληλα θεωρείται από πολλούς ερευνητές ότι δεν καλύπτει τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά του τουρισμού (Huang, 2010).

Συνεπώς, πολλοί ερευνητές επιχείρησαν να προσεγγίσουν το φαινόμενο από μια περισσότερο «*ολιστική*» σκοπιά. Μια από τις πρώτες απόπειρες ολιστικής προσέγγισης του τουριστικού φαινομένου, πραγματοποιήθηκε από τους ερευνητές Hunziker, W. και Krapf, K. (όπως αναφέρεται στο Ma & Law, 2009), σύμφωνα με την οποία: «*ο τουρισμός είναι το άθροισμα των φαινομένων και των σχέσεων που προκύπτουν από το ταξίδι και τη διαμονή μη μόνιμων κατοίκων σε μια περιοχή*» (μετάφραση από Ma & Law, 2009, σελ. 65). Ωστόσο, και η προσέγγιση αυτή επικρίθηκε ως ασαφής, καθώς

δεν καθορίζει το είδος των φαινομένων, τα οποία μπορούν να θεωρηθούν ως τουρισμός (Ma & Law, 2009).

Οι Τσάρτας κ.α. (2010), αναφέρουν έναν πιο αναλυτικό ολιστικό ορισμό, σύμφωνα με τον οποίο ως Τουρισμός: «*θεωρείται το σύνολο των φαινομένων και σχέσεων που προκύπτουν από τις συναλλαγές με τους τουρίστες, τους προμηθευτές, τις κυβερνήσεις των τόπων φιλοξενίας και τις κοινότητες υποδοχής, κατά τη διαδικασία προσέλκυσης και φιλοξενίας των τουριστών αυτών και των άλλων επισκεπτών*» (Τσάρτας κ.α., 2010, σελ. 188).

Μελετώντας τη σχετική με τον Τουρισμό βιβλιογραφία, διαπιστώνουμε ότι έχουν πραγματοποιηθεί πολλές ακόμα προσεγγίσεις από διάφορους ερευνητές, οι οποίες διαφέρουν ανάλογα με την οπτική του εκάστοτε ερευνητή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν για παράδειγμα, οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις του τουριστικού φαινομένου, τις οποίες συγκεντρώνει ο ερευνητής Cohen (1984), ως εξής:

- *Τουρισμός ως εμπορευματοποιημένη φιλοξενία*: το ενδιαφέρον εστιάζεται στη συνιστώσα του επισκέπτη. Η τουριστική διαδικασία θεωρείται ως η εμπορευματοποίηση της παραδοσιακής σχέσης επισκέπτη – οικοδεσπότη. Ο Τουρισμός θεωρείται λοιπόν, ως μια εμπορευματοποιημένη και τελικά βιομηχανοποιημένη μορφή φιλοξενίας.
- *Τουρισμός ως δημοκρατικοποιημένο¹ ταξίδι*: το ενδιαφέρον εστιάζεται στη συνιστώσα του ταξιδιώτη. Ο Τουρίστας θεωρείται ως ένα είδος ταξιδιώτη, ο οποίος χαρακτηρίζεται από ορισμένες ευδιάκριτες αναλυτικές ιδιότητες. Οι ερευνητές που ακολουθούν τη συγκεκριμένη προσέγγιση, θεωρούν τον σύγχρονο μαζικό τουρισμό ως μια δημοκρατικοποιημένη επέκταση των αριστοκρατικών ταξιδιών.

---

¹ Στο πρωτότυπο: «*democratized*» (Cohen, 1984, σελ. 375).

- *Τουρισμός ως μια σύγχρονη δραστηριότητα αναψυχής:* ο τουρισμός θεωρείται ως ένα είδος αναψυχής και οι τουρίστες ως «άτομα σε αναψυχή τα οποία επίσης ταξιδεύουν» (μετάφραση από Cohen, 1984, σελ.375). Οι ερευνητές θεωρούν την αναψυχή ως μια δραστηριότητα χωρίς δεσμεύσεις, ωστόσο δεν αναζητούν την βαθύτερη κοινωνική σημασία των δραστηριοτήτων αναψυχής.
- *Τουρισμός ως ένα σύγχρονο είδος προσκυνήματος:* η προσέγγιση αυτή εστιάζει στη βαθύτερη θεσμική σημασία του σύγχρονου τουρισμού, συγκρίνοντάς τον με τα προσκυνήματα στις παραδοσιακές κοινωνίες.
- *Τουρισμός ως έκφραση βασικών πολιτιστικών θεμάτων:* στην προσέγγιση αυτή δίνεται έμφαση στη βαθύτερη πολιτιστική σημασία του τουρισμού. Οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής απορρίπτουν την γενική θεώρηση του τουρισμού και επιχειρούν να κατανοήσουν τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά του φαινομένου.
- *Τουρισμός ως μια εκπολιτισμένη διαδικασία:* οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής επικεντρώνονται στις επιπτώσεις του τουρισμού στις κοινωνίες υποδοχής, συμπεριλαμβάνοντας τον τουρισμό στο γενικότερο πλαίσιο της θεωρίας του εκπολιτισμού.
- *Τουρισμός ως ένα είδος εθνικών σχέσεων:* οι υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής συμπεριλαμβάνουν τον τουρισμό στο γενικότερο πλαίσιο της εθνικότητας και των εθνικών σχέσεων.
- *Τουρισμός ως μια μορφή νεοαποικισμού²:* το ενδιαφέρον εστιάζεται στο ρόλο του τουρισμού στη δημιουργία εξαρτήσεων μεταξύ «μητροπολιτικών» χωρών, οι οποίες δημιουργούν τον

---

² Στο πρωτότυπο: « *neocolonialism* » (Cohen, 1984, σελ. 376).

τουρισμό και «περιφερειακών» χωρών, οι οποίες τον δέχονται. Οι εξαρτήσεις αυτές δημιουργούν «νεοαποικιακές» κυριαρχίες.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλο που η συγκέντρωση των ανωτέρω κοινωνιολογικών προσεγγίσεων πραγματοποιήθηκε από τον ερευνητή Cohen πριν από τρεις δεκαετίες, ωστόσο είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για να αντιληφθούμε την πολυπλοκότητα και την ποικιλία των προσεγγίσεων του τουριστικού φαινομένου, η οποία ισχύει έως και σήμερα. Ωστόσο, για τις ανάγκες της παρούσης εργασίας θα λάβουμε υπόψη μας την προσέγγιση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, καθώς εξυπηρετεί τις ερευνητικές μας ανάγκες, ενώ παράλληλα διαπιστώνουμε ότι ακολουθείται στην πλειοψηφία των διεθνών ερευνητικών προσεγγίσεων σε θέματα τουρισμού.

1.2. Ιστορική Εξέλιξη Τουριστικού Φαινομένου

Το αρχικό κίνητρο του ανθρώπου για την πραγματοποίηση ταξιδιών ήταν το εμπόριο. Οι εμπορικές σχέσεις ωστόσο εξελίχθηκαν σταδιακά και σε πολιτιστικές, καθώς μέσω του εμπορίου οι άνθρωποι άρχισαν να ανταλλάσσουν γνώσεις και εμπειρίες του τρόπου ζωής τους. Παράλληλα, η αναζήτηση νέων εμπειριών και η εξερεύνηση νέων περιοχών, αποτέλεσε επίσης, ένα σημαντικό κίνητρο για την πραγματοποίηση ταξιδιών κατά την αρχαιότητα. Κατά τη διάρκεια του μεσαίωνα, άρχισαν να αποκτούν ιδιαίτερη σημασία και τα ταξίδια για θρησκευτικούς λόγους. Ιδιαίτερα η διάδοση του Χριστιανισμού, οδήγησε σε έναν μεγάλο αριθμό πιστών οι οποίοι ταξίδευαν για να προσκυνήσουν τους Αγίους Τόπους (Raju, 2009).

Ο θεσμός των ταξιδιών αναψυχής, ωστόσο έκανε την εμφάνισή του κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Η ανάπτυξη του οδικού δικτύου, αλλά και η ασφάλεια στους δρόμους αποτέλεσαν σημαντικά κίνητρα για τους Ρωμαίους ταξιδιώτες. Την ίδια εποχή

άρχισαν να εκδίδονται και διάφορα ταξιδιωτικά βιβλία, τα οποία περιείχαν πληροφορίες για συγκεκριμένες διαδρομές και προορισμούς. Επίσης, σημαντική ήταν και η ανάπτυξη ιαματικών λουτρών αλλά και παραθαλάσσιων θέρετρων. Ωστόσο, η πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας τον 5^ο αιώνα αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα για την εξέλιξη των ταξιδιών. Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, τα ταξίδια θεωρούνταν ιδιαίτερα επικίνδυνα, και ελάχιστοι τα επιχειρούσαν (Raju, 2009).

Η επανεμφάνιση των ταξιδιών έγινε την εποχή της Αναγέννησης, οπότε και κατασκευάστηκε ένα μεγάλο οδικό δίκτυο. Στο τέλος του 15^{ου} αιώνα, η Ιταλία ήταν το επίκεντρο του ενδιαφέροντος, καθώς ένα μεγάλο μέρος βορειοδυτικών ευρωπαίων ευγενών, κυρίως Βρετανών, επισκέπτονταν την Ιταλία για εκπαιδευτικούς λόγους, πραγματοποιώντας το λεγόμενο «*Grand Tour*». Ο 18^{ος} αιώνας θεωρείται ως η χρυσή εποχή του *Grand Tour*, ειδικότερα τα έτη από το 1763 έως το 1793. Το *Grand Tour* δεν αποτελούσε πλέον αποκλειστικό προνόμιο των ευγενών αλλά και της μεσοαστικής τάξης (Raju, 2009).

Η εισαγωγή του θεσμού του «*Annual Holiday*³» στην Ευρώπη, υπήρξε επίσης, ένα σημαντικό ορόσημο, επιτρέποντας ένα μεγάλο αριθμό ατόμων να πραγματοποιήσουν ταξίδια κατά τον 18^ο αιώνα. Το *Annual Holiday* υπήρξε ο πρόδρομος των «*διακοπών με αποδοχές*», οι οποίες αργότερα οδήγησαν σε μια τεράστια ανάπτυξη του τουρισμού κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα (Raju, 2009).

Σταθμός στην εξέλιξη του Τουρισμού ήταν και η εισαγωγή του σιδηρόδρομου τον 19^ο αιώνα. Αν και αρχικά επικεντρώθηκε στη μεταφορά προϊόντων, γρήγορα όμως στράφηκε και στην μεταφορά

---

³ Ο όρος «*Holiday*» προέκυψε από την έκφραση «*holy days*», δηλαδή «*άγιες ημέρες*», καθώς σχετίστηκε αρχικά με θρησκευτικές εκδηλώσεις. Σήμερα, ο όρος χρησιμοποιείται γενικά για να εκφράσει μια διακοπή από την καθημερινή ρουτίνα και παράλληλα, μια ευκαιρία για αναψυχή και διασκέδαση (Raju, 2009).

επιβατών. Την ίδια εποχή έκαναν την εμφάνισή τους και τα πρώτα οργανωμένα ταξίδια, με τη βοήθεια του Thomas Cook. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι από το 1848 έως το 1863, ο Cook διοργάνωσε ταξίδια στον γύρο της Σκωτίας, στα οποία συμμετείχαν 5.000 άτομα ετησίως. Γρήγορα ωστόσο, επεκτάθηκε και σε άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα η Γαλλία (Raju, 2009).

Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα, η ανάπτυξη των ταξιδιών ήταν κυρίως αποτέλεσμα της ανάπτυξης των βιομηχανικών κοινωνιών. Στις κοινωνίες αυτές, οι οποίες αναπτύχθηκαν στη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, δημιουργήθηκε έντονα η ανάγκη για ταξίδια με σκοπό την ξεκούραση και την αναψυχή. Αυτή η ανάγκη οδήγησε τελικά σε αυτό που είναι σήμερα γνωστό ως «*Τουριστικό Φαινόμενο*». Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, τα ταξίδια αναψυχής εξακολούθησαν να αυξάνουν, ειδικότερα μετά την καθιέρωση των «*αδειών με αποδοχές*» στις περισσότερες δυτικές κοινωνίες. Ωστόσο ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος οδήγησε αναπόφευκτα σε σημαντική μείωση των ταξιδιών (Raju, 2009).

Ο Παγκόσμιος Τουρισμός εξελίχθηκε σε ένα μείζον μαζικό φαινόμενο μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πόλεμου, οπότεν και άρχισε να απασχολεί όλες τις κοινωνικές τάξεις των βιομηχανοποιημένων Δυτικών κοινωνιών. Η ανάπτυξη αυτή οφείλεται πιθανώς στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου, στην ανάπτυξη των μεταφορών, αλλά και στην αύξηση του ελεύθερου χρόνου. Η ανάπτυξη του Παγκόσμιου Τουρισμού μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν θεαματική: το 1950 υπήρχαν μόλις 25,3 εκατομμύρια διεθνείς τουρίστες, το 1960 έφθασαν τα 75,3 εκατομμύρια, το 1970 τα 169 εκατομμύρια και το 1980 έφθασαν τα 291 εκατομμύρια (Cohen, 1984). Η αύξηση είναι ακόμα πιο θεαματική τα επόμενα χρόνια, καθώς το 2000 υπολογίζεται ότι

μετακινήθηκαν 710 εκατομμύρια τουρίστες παγκοσμίως (Raju, 2009).

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ο Τουρισμός έχει εξελιχθεί με ραγδαίους ρυθμούς τις τελευταίες δεκαετίες, με αποτέλεσμα να αποτελεί σήμερα έναν από τους σημαντικότερους τομείς του κλάδου των υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, ο τομέας του τουρισμού παράγει περισσότερο από το 11% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος στον κόσμο, ενώ παράλληλα απασχολεί περισσότερο από το 10% του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού (Okumus et al. 2010).

1.3. Επιδράσεις Τουριστικού Φαινομένου

1.3.1. Οικονομικές Επιδράσεις

Σύμφωνα με τα τελευταία δεδομένα του Παγκόσμιου Συμβουλίου Τουρισμού (World Travel and Tourism Council), η συνολική συνεισφορά του τουρισμού στην παγκόσμια οικονομία το 2014 ήταν 7,6 τρισεκατομμύρια δολάρια, τα οποία αντιστοιχούν στο 9,8% του ΑΕΠ της συνολικής οικονομίας. Επίσης, δημιουργήθηκαν 2,1 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας άμεσα στον τομέα του τουρισμού, ενώ 6,1 εκατομμύρια δημιουργήθηκαν από τις άμεσες ή έμμεσες δραστηριότητες (W.T.T.C. 2015).

Σύμφωνα με τους ερευνητές Mathieson και Wall (1982)⁴ (όπως αναφέρεται στο Palomino, 2003) ο Τουρισμός επιφέρει σημαντικές θετικές επιδράσεις στην οικονομία των τουριστικών προορισμών. Ειδικότερα, η εισροή συναλλάγματος από τον Παγκόσμιο Τουρισμό έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη των τοπικών επιχειρήσεων, την αύξηση των οικογενειακών εισοδημάτων, της απασχόλησης και των κυβερνητικών κερδών. Ο Εγχώριος Τουρισμός έχει επίσης,

---

⁴ Όπως αναφέρεται στο Palomino, (2003): Mathieson, A., and Wall, G. (1982), *Tourism: economic, physical and social impacts*, Longman, London.

σημαντική επίδραση στην οικονομία των περιοχών υποδοχής του. Στην περίπτωση αυτή, αναδιανέμεται το εγχώριο συνάλλαγμα στο εσωτερικό της χώρας.

Ο ερευνητής Kreag, (2001), αναφέρει επίσης, μια σειρά από θετικές οικονομικές επιδράσεις του Τουρισμού, οι σημαντικότερες εκ των οποίων είναι οι εξής: συμβολή στην αύξηση του εισοδήματος και του βιοτικού επιπέδου, βελτίωση της τοπικής οικονομίας, αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης, βελτίωση των επενδύσεων, της ανάπτυξης και των δαπανών για υποδομές, αύξηση των φορολογικών εσόδων, δημιουργία νέων επιχειρηματικών ευκαιριών.

Ωστόσο, οι τουριστικές επιχειρήσεις περιλαμβάνουν συχνά, έναν σημαντικό αριθμό θέσεων εργασίας με χαμηλές αποδοχές, οι οποίες είναι εποχικές, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα ανεργίας τις μη τουριστικές εποχές του χρόνου. Παράλληλα, πολλές τουριστικές επιχειρήσεις είναι ασταθείς και υψηλού ρίσκου. Επίσης, ο Τουρισμός σε πολλές περιπτώσεις επιφέρει αύξηση των τιμών και γενικότερα του κόστους διαβίωσης, εξαιτίας της αύξησης της ζήτησης αγαθών, υπηρεσιών, γης και κατοικιών (Kreag, 2001).

1.3.2. Περιβαλλοντικές Επιδράσεις

Ο Τουρισμός εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τους φυσικούς πόρους, καθώς η τουριστική βιομηχανία περιλαμβάνει δραστηριότητες οι οποίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με τα φυσικά συστήματα. Οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον εμφανίζονται όταν τα επίπεδα χρήσης των τουριστών σε μια περιοχή είναι μεγαλύτερα από την φέρουσα ικανότητα του περιβάλλοντος να αντιμετωπίσει αυτή τη χρήση, εντός κάποιων αποδεκτών ορίων αλλαγής (Sunlu, 2003).

Ο ανεξέλεγκτος συμβατικός τουρισμός δημιουργεί δυνητικές απειλές σε πολλές φυσικές περιοχές σε όλο τον κόσμο. Το γεγονός αυτό μπορεί να επιφέρει τεράστια πίεση σε μια περιοχή και να οδηγήσει σε επιπτώσεις, όπως η διάβρωση του εδάφους, η αυξημένη ρύπανση, οι απορρίψεις στη θάλασσα, η φυσική απώλεια ενδιαιτημάτων, η αυξημένη πίεση στα απειλούμενα είδη και η αυξημένη ευπάθεια σε δασικές πυρκαγιές. Συχνά ο τουρισμός επιφέρει πίεση και στους υδάτινους πόρους, και αυτό μπορεί να αναγκάσει τους τοπικούς πληθυσμούς να ανταγωνίζονται για τη χρήση κρίσιμων πόρων (Sunlu, 2003).

Ο ερευνητής Kreag, (2001), αναφέρει επίσης, ορισμένες σημαντικές αρνητικές περιβαλλοντικές επιδράσεις του τουρισμού, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι εξής: ρύπανση (ατμοσφαιρική, των υδάτων, ηχορύπανση, στερεά απόβλητα και αισθητική), απώλεια φυσικού τοπίου και γεωργικών εκτάσεων για την ανάπτυξη του τουρισμού, απώλεια ελεύθερου χώρου, καταστροφή χλωρίδας και πανίδας, υποβάθμιση του τοπίου, ιστορικών αξιοθέατων και μνημείων, λειψυδρία και διατάραξη των κύκλων αναπαραγωγής της άγριας ζωής.

Ωστόσο, ο τουρισμός μπορεί να επιδράσει και θετικά στο περιβάλλον μιας περιοχής. Αυτό συμβαίνει στις περιπτώσεις προστασίας επιλεγμένων φυσικών περιβαλλόντων ή πρόληψης της περαιτέρω οικολογικής καταστροφής τους. Επίσης, συχνά ο τουρισμός αποτελεί το κίνητρο για τη διατήρηση ιστορικών κτιρίων και μνημείων, αλλά και για τη γενικότερη βελτίωση της εμφάνισης μιας περιοχής. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι ο τουρισμός αποτελεί μια «καθαρή» βιομηχανία, σε αντίθεση για παράδειγμα με τον μεταποιητικό τομέα (Kreag, 2001).

1.3.3. Κοινωνικές και Πολιτισμικές Επιδράσεις

Οι κοινωνικές και πολιτισμικές επιδράσεις του Τουρισμού αποτελούν κατά κύριο λόγο το αποτέλεσμα είτε της ανάπτυξης της τουριστικής βιομηχανίας, είτε της παρουσίας των τουριστών και των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ τουριστών και κοινοτήτων υποδοχής (Ratz, 2000). Οι επιδράσεις αυτές έχουν απασχολήσει ιδιαίτερα τους ερευνητές τις τελευταίες δεκαετίες. Μελετώντας τη διεθνή βιβλιογραφία, οι ερευνητές Brunt και Courtney (1999), συγκεντρώνουν τις κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις του τουρισμού ως εξής:

- Ο τουρισμός τροποποιεί την εσωτερική δομή της κοινότητας, χωρίζοντάς τη σε εκείνους που έχουν και σε εκείνους που δεν έχουν σχέση με τον τουρισμό και τους τουρίστες.
- Ο τουρισμός προσφέρει νέες ευκαιρίες και υποκινεί κοινωνικές αλλαγές.
- Ο τουρισμός βελτιώνει την ποιότητα της ζωής του τοπικού πληθυσμού, μέσω της βελτίωσης των υποδομών.
- Ο τουρισμός έχει χαρακτηριστικά αποικιοκρατίας στερώντας από τους τοπικούς πληθυσμούς τη δυνατότητα αυτόνομης λήψης αποφάσεων.
- Η απασχόληση στον τομέα του τουρισμού απαιτεί ευέλικτες μορφές εργασίας που υποσκάπτουν το διαχωρισμό των φύλων.
- Η επαφή του τοπικού πληθυσμού με τους τουρίστες μπορεί να επηρεάσει τη στάση, τη συμπεριφορά και τις αξίες.
- Συχνά εμφανίζεται διάβρωση της τοπικής γλώσσας ή της διαλέκτου, αλλά και μια στερεοτυπική συμπεριφορά απέναντι στους τουρίστες.

Επίσης, ο ερευνητής Kreag, (2001), αναφέρει ορισμένες κοινωνικές και πολιτισμικές επιδράσεις του Τουρισμού, διαχωρίζοντάς τες σε θετικές και αρνητικές. Στις θετικές επιδράσεις συμπεριλαμβάνει τις εξής: βελτίωση της ποιότητας της ζωής, θετικές αλλαγές στις αξίες και τα έθιμα, προώθηση της πολιτιστικής ανταλλαγής, βελτίωση της κατανόησης των διαφορετικών κοινοτήτων, αύξηση της ζήτησης για ιστορικά και πολιτιστικά εκθέματα, μεγαλύτερη ανοχή των κοινωνικών διαφορών και ικανοποίηση ψυχολογικών αναγκών.

Στις αρνητικές κοινωνικές και πολιτισμικές επιδράσεις του Τουρισμού ο Kreag, (2001), συμπεριλαμβάνει τις εξής: υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ, αυξημένη κατανάλωση οινοπνεύματος από ανηλίκους, αύξηση του λαθρεμπορίου, γλωσσικές επιπτώσεις, ανεπιθύμητες αλλαγές στον τρόπο ζωής, μετατόπιση των τοπικών κατοίκων για την ανάπτυξη του τουρισμού, αρνητικές αλλαγές στις αξίες και τα έθιμα, οικογενειακές διαταραχές, αποκλεισμός των τοπικών κατοίκων από τους φυσικούς πόρους και τροποποίηση της κοινωνικής δομής.

1.4. Πρότυπα Τουριστικής Ανάπτυξης

Όπως είδαμε αναλυτικά σε προηγούμενη ενότητα, ο Τουρισμός εξελίχθηκε σε ένα μείζον μαζικό φαινόμενο μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πόλεμου. Στα χρόνια που ακολούθησαν, διαμορφώθηκαν διάφορα Πρότυπα Τουριστικής Ανάπτυξης, τα κυριότερα εκ των οποίων είναι, σύμφωνα με τους Κοκκώση και Τσάρτα (2001), τα εξής:

- *Πρότυπο Οργανωμένου Μαζικού Τουρισμού Διακοπών*

Το πρότυπο αυτό τουριστικής ανάπτυξης εμφανίσθηκε κυρίως μετά το 1970, κυριαρχώντας σε παγκόσμιο επίπεδο και συμβάλλοντας σημαντικά στην ανάπτυξη πολλών περιοχών του

κόσμου. Ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός διακοπών χαρακτηρίζεται από την προσφορά εκτεταμένων και οργανωμένων υποδομών και υπηρεσιών. Επίσης, παρατηρείται το φαινόμενο εκτεταμένης παρουσίας του οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών σε όλο το φάσμα της παραγωγικής δομής της περιοχής στην οποία αναπτύσσεται, γεγονός το οποίο οδηγεί στη σταδιακή εξάρτηση σχεδόν του συνόλου των υπόλοιπων κλάδων της περιοχής, από τον τουρισμό. Το συγκεκριμένο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης συνδέεται συχνά με τις δυσμενείς οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικο-πολιτισμικές επιπτώσεις (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001), οι οποίες αναλύθηκαν σε προηγούμενη ενότητα.

Στο πρότυπο οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών κυριαρχούν τα οργανωμένα τουριστικά «πακέτα» με αποτέλεσμα οι επιλογές των τουριστών να περιορίζονται στα τουριστικά προϊόντα που προσφέρουν οι ταξιδιωτικοί πράκτορες. Επίσης, σε αυτό το πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης παρατηρείται έντονα το φαινόμενο της εποχικότητας (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

- Πρότυπο ενταγμένο στο Τοπικό Αναπτυξιακό Πλαίσιο (Αστικός Τουρισμός, Τουρισμός Υπαίθρου)

Σύμφωνα με το πρότυπο το οποίο είναι ενταγμένο στο τοπικό αναπτυξιακό πλαίσιο, η ανάπτυξη του τουρισμού επιδιώκεται να εντάσσεται στην εκάστοτε τοπική παραγωγική δομή της περιοχής, χωρίς όμως να αποκτά κυρίαρχο ρόλο. Συνεπώς, ανάλογα με την περιοχή μπορούμε να διακρίνουμε δύο περιπτώσεις: τον αστικό τουρισμό και τον τουρισμό υπαίθρου (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

Στην περίπτωση του αστικού τουρισμού, δίνεται έμφαση στην ανάπτυξη υποδομών και υπηρεσιών οι οποίες εξυπηρετούν συγκεκριμένες κατηγορίες τουρισμού. Συγκεκριμένα, αναπτύσσονται υποδομές για την εξυπηρέτηση του επαγγελματικού τουρισμού, του πολιτιστικού και εκπαιδευτικού τουρισμού, αλλά και γενικότερα για την εξυπηρέτηση των τουριστών της πόλης. Στην περίπτωση του

αστικού τουρισμού, οι τουριστικές υποδομές αποτελούν τμήμα της ευρύτερης αστικής υποδομής, ενώ ο τουρισμός περιλαμβάνεται στις γενικότερες λειτουργίες της πόλης (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

Ο τουρισμός υπαίθρου περιλαμβάνει την ανάπτυξη υποδομών, είτε για τουρισμό διακοπών είτε για ειδικές μορφές τουρισμού, οι οποίες όμως χαρακτηρίζονται από μικρή σχετικά κλίμακα εγκαταστάσεων. Η τουριστική ανάπτυξη και στην περίπτωση αυτή, εντάσσεται στη γενικότερη τοπική παραγωγική και κοινωνική δομή της περιοχής, όπου κυριαρχεί ο αγροτικός τρόπος ζωής (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

- Πρότυπο Βιώσιμου Τουρισμού

Μετά το 1980 άρχισε πλέον να γίνεται σαφές ότι ο μαζικός τουρισμός δημιουργεί σοβαρές επιπτώσεις, με αποτέλεσμα να αρχίσουν προσπάθειες προώθησης ενός προτύπου τουριστικής ανάπτυξης το οποίο θα είναι βασισμένο στις αρχές της βιωσιμότητας (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (όπως αναφέρεται στο Τσάρτας κ.α. 2010), ως Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη, νοείται η τουριστική ανάπτυξη η οποία:

«ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών τουριστών και των περιοχών που τους φιλοξενούν, και παράλληλα, προστατεύει και ενισχύει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Θεωρείται ότι η ανάπτυξη αυτή οδηγεί στη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε οι οικονομικές, κοινωνικές και οι αισθητικές ανάγκες να είναι δυνατόν να εκπληρώνονται, ενώ παράλληλα, διατηρείται η πολιτισμική ακεραιότητα, οι ουσιώδεις οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλότητα και τα συστήματα υποστήριξης της ζωής» (Τσάρτας κ.α. 2010, σελ. 75).

Γενικά, το πρότυπο του Βιώσιμου Τουρισμού μπορεί να θεωρηθεί ως κάθε προσπάθεια απομάκρυνσης από τον μαζικό τουρισμό (Σπιλάνης & Βαγιάννη, 2002), ο οποίος όπως είδαμε σε προηγούμενη ενότητα επιφέρει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις και συνεπώς, θεωρείται ως μη βιώσιμος.

- Πρότυπο Τουριστικής Ανάπτυξης σε Θύλακες

Το πρότυπο Τουριστικής Ανάπτυξης σε Θύλακες χαρακτηρίζεται από οργανωμένη ανάπτυξη τουριστικών υποδομών και υποδομών, τα οποία δημιουργούν ένα θύλακα (niche) που αποτελείται από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και λειτουργίες. Συνήθως οι τουριστικοί θύλακες διαθέτουν μερική ή ακόμα και πλήρη αυτονομία από τις υπόλοιπες υποδομές της περιοχής (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

Στη διεθνή βιβλιογραφία το πρότυπο αυτό, το οποίο αναφέρεται ως «*Niche Tourism*», αναφέρεται ως μια μέθοδος για την κάλυψη των αναγκών των πελατών μέσα από την προσαρμογή των προϊόντων και των υπηρεσιών σε μικρές αγορές, αλλά και ως μια διαδικασία συγκέντρωσης των πόρων και των προσπαθειών για ένα συγκεκριμένο τμήμα της αγοράς (Prabakaran & Panchanatham, 2013). Τα κύρια χαρακτηριστικά του προτύπου αυτού είναι τα εξής (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001): α) οργανωμένη ανάπτυξη τουριστικών περιοχών (ακόμα και ολόκληρων χωριών) σε περιοχές που διαθέτουν τουριστικούς πόρους, β) αυτονομία στην λειτουργία των υποδομών από την τοπική δομή και γ) οι επιπτώσεις είναι διαφορετικής έντασης και έκτασης και εξαρτώνται από τις πολιτικές τουριστικής ανάπτυξης.

- Πρότυπο Εναλλακτικού Τουρισμού

Ο Εναλλακτικός Τουρισμός εξελίχθηκε μέσω δύο ευδιάκριτων δυτικών ιδεολογικών ανησυχιών. Η πρώτη σχετίζεται με την απόρριψη του μαζικού καταναλωτισμού. Στο πλαίσιο του τουρισμού, οι άνθρωποι αναζητούν εναλλακτικές, πιο αυθεντικές εμπειρίες,

αποφεύγοντας τις ανέσεις των τουριστικών εγκαταστάσεων, ενώ παράλληλα προσπαθούν να ταξιδεύουν περισσότερο ανεξάρτητα από τις υπάρχουσες τουριστικές υποδομές. Η δεύτερη ιδεολογική ανησυχία πίσω από την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού είναι η νεο-μαρξιστική κριτική η οποία υποστηρίζει ότι το διεθνές εμπόριο, οι αναπτυξιακές προσπάθειες ακόμη και η ξένη βοήθεια ενισχύουν την νεο-αποικιακή διαρθρωτική εξάρτηση των αναπτυσσόμενων κρατών από τον βιομηχανοποιημένο κόσμο, διαιωνίζοντας έτσι την υπανάπτυξη (Broad & Spencer, 2008).

Η ανάπτυξη του προτύπου Εναλλακτικού Τουρισμού αναπτύσσεται στην πλειοψηφία των περιπτώσεων σε περιοχές της υπαίθρου, οι οποίες διαθέτουν τους κατάλληλους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους. Το πρότυπο του Εναλλακτικού Τουρισμού μπορεί να αναπτυχθεί βασισμένο σε μια μόνο εναλλακτική μορφή τουρισμού, ή να συνδυάσει περισσότερες (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

Ο Εναλλακτικός Τουρισμός έχει το βασικό χαρακτηριστικό ότι επιφέρει μικρότερου βαθμού αρνητικές συνέπειες στους προορισμούς υποδοχής, χωρίς ωστόσο να μειώνονται οι θετικές οικονομικές επιδράσεις. Συγκεκριμένα, οι μορφές αυτές τουρισμού προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα επιτρέπουν την ανάπτυξη θετικών κοινωνικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των τουριστών και των κοινωνιών υποδοχής του τουρισμού (Ανδριώτης, 2003).

1.5. Η Συμβολή του Τουρισμού στην Περιφερειακή Ανάπτυξη

Ο Τουρισμός έχει αναδειχθεί τις τελευταίες δεκαετίες σε ένα σημαντικό παράγοντα περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς έχει σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις σε περιφερειακό

και τοπικό επίπεδο, ιδιαίτερα στις περιοχές όπου λαμβάνουν χώρα οι τουριστικές δραστηριότητες. Στις περιοχές αυτές, ο τουρισμός αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες πηγές δημιουργίας θέσεων εργασίας. Επιπλέον, συμβάλλει στην ενσωμάτωση των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών ή τους παρέχει ισότιμη πρόσβαση στα οφέλη της ανάπτυξης. Παράλληλα, επιτρέπει την ανάπτυξη της περιφέρειας, τη συγκράτηση του πληθυσμού, την βελτίωση των υποδομών, καθώς και πολλές άλλες δραστηριότητες που συμβάλλουν στην ευημερία της περιφέρειας. Από την άποψη αυτή, μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις σήμερα συνίσταται στη δημιουργία μηχανισμών για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας του τουρισμού σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο (Petrevska, 2012).

Ωστόσο, μεγάλη πρόκληση αποτελεί σήμερα και η διασφάλιση της βιώσιμης και ισόρροπης ανάπτυξης του τουρισμού σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (Petrevska, 2012). Άλλωστε, όπως είδαμε σε προηγούμενη ενότητα, ο τουρισμός επιφέρει σημαντικές περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικό-πολιτισμικές αρνητικές επιπτώσεις στις περιοχές υποδοχής. Συνεπώς, κρίνεται αναγκαίο να στραφούν οι προσπάθειες στην ανάπτυξη βιώσιμων εναλλακτικών μορφών τουρισμών, οι οποίες επιφέρουν μικρότερου βαθμού αρνητικές συνέπειες.

Ο Εναλλακτικός Τουρισμός συμβάλει σημαντικά στην περιφερειακή ανάπτυξη, καθώς συνδέεται με διάφορους τομείς της τοπικής οικονομίας (π.χ. γεωργία, κτηνοτροφία, τοπικά προϊόντα, χειροτεχνία κ.α.) ενισχύοντάς τους, ενώ παράλληλα μειώνει τη διαρροή χρημάτων από την τοπική οικονομία, δημιουργώντας υψηλούς οικονομικούς δεσμούς σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Οι μικρής κλίμακας επενδύσεις που χαρακτηρίζουν τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, έχουν ως αποτέλεσμα ο έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης να πραγματοποιείται από τους τοπικούς κατοίκους.

Επίσης, οι μικρής κλίμακας επενδύσεις ενσωματώνονται καλύτερα και ευκολότερα στο υπάρχον τοπικό κοινωνικό, πολιτιστικό και οικονομικό περιβάλλον της τοπικής κοινότητας (Ανδριώτης, 2003).

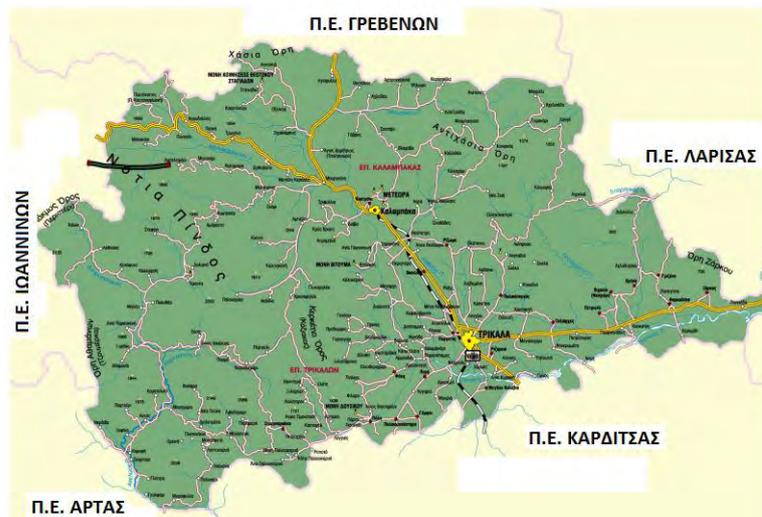
Συνεπώς, αντιλαμβανόμαστε ότι ο Εναλλακτικός Τουρισμός συμβάλει στη μείωση του προβλήματος υπανάπτυξης και ερήμωσης των περιφερειών, καθώς προσελκύει τουρίστες σε αγροτικές και απομονωμένες περιοχές. Η προσέλκυση των τουριστών στις περιοχές της περιφέρειας έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, αποτρέποντας με τον τρόπο αυτό τη μετανάστευση των τοπικών κατοίκων. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι με την ανάπτυξη του Εναλλακτικού Τουρισμού, υπάρχει ισάξια διανομή των οφελών της τουριστικής ανάπτυξης στο εσωτερικό της τοπικής κοινότητας. Συνεπώς, επωφελείται μεγαλύτερο μέρος της τοπικής κοινωνίας από την αναπτυξιακή διαδικασία (Ανδριώτης, 2003).

Β. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

2.1. Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά

Η περιοχή μελέτης της παρούσης εργασίας είναι η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων, η οποία ανήκει διοικητικά στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, καταλαμβάνοντας το ΒΔ τμήμα της. Όπως φαίνεται και στον χάρτη της Εικόνας 2.1, η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων συνορεύει Βόρεια με την Περιφερειακή Ενότητα Γρεβενών, Ανατολικά με την Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας, Νότια με την Περιφερειακή Ενότητα Καρδίτσας και Δυτικά με την Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων και την Περιφερειακή Ενότητα Άρτας.

Εικόνα 2.1 Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων (Πηγή:

<http://www.lib.uth.gr/>)

Η έκτασή της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων είναι 3.384 τετραγωνικά χιλιόμετρα, αποτελώντας το 24% της έκτασης της Περιφέρειας Θεσσαλίας και το 2,6% της χώρας. Κύριο χαρακτηριστικό της περιοχής είναι ότι κατά τα 4/5 περίπου είναι ορεινή και ημιορεινή, ενώ το ΝΑ της τμήμα καταλαμβάνει ένα μέρος της μεγάλης Θεσσαλικής πεδιάδας. Συγκεκριμένα, το 16,8% του

εδάφους είναι πεδινό, το 71,9% είναι ορεινό και το 11,3% είναι ημιορεινό.

Οι βασικοί ορεινοί όγκοι της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων είναι οι εξής: Λάκμος ή Περιστερί (2.295 μ.), όρη Αθαμάνων ή Τζουμέρκα - Κακαρδίτσα (2.429 μ.), Χατζή (2.038 μ.) στο Δυτικό άκρο και Τριγγία (2.204 μ.), Νεραΐδα (2.087 μ.), Αυγό (2.148 μ.), Λουπάτα (2.068 μ.), Κόζιακας ή Κερκέτιο (1.901 μ.) ανατολικότερα, που μαζί συγκροτούν το σύμπλεγμα της νότιας Πίνδου. Στα Βόρεια της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων εκτείνονται οι χαμηλότερες οροσειρές των Χασίων και των Αντιχασίων.

Τα βασικά ποτάμια του νομού είναι είτε παραπόταμοι του Πηνειού (Μαλακασιώτικος, Μουργκάνης, Ληθαίος, Παλαιοχωρίτης, Αγιαμονιώτης, Νεοχωρίτικος, Πορταϊκός), είτε παραπόταμοι του Αχελώου (Καμνιαϊτικός, Βαθύρρεμα). Οι δύο μεγάλοι αυτοί ποταμοί πηγάζουν ουσιαστικά από το ίδιο σημείο, στο ΒΔ άκρο της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (απ' όπου πηγάζουν επίσης, ο Αώος και ο Άραχθος)⁵.

Το κλίμα της περιοχής είναι ηπειρωτικό με πολύ θερμό καλοκαίρι και πολύ ψυχρό χειμώνα. Οι θερμότεροι μήνες είναι ο Ιούλιος και ο Αύγουστος και οι πιο ψυχροί ο Δεκέμβριος, ο Ιανουάριος και ο Φεβρουάριος. Οι παγετοί είναι επίσης, συχνοί και εμφανίζονται κατά την περίοδο Νοεμβρίου-Απριλίου. Οι πιο βροχερή περίοδος είναι μεταξύ Οκτωβρίου – Ιανουαρίου, ενώ οι πιο ξηροί μήνες είναι ο Ιούλιος και ο Αύγουστος (Ε.Ο.Τ., 2003α).

---

⁵ Οι πληροφορίες στην παρούσα ενότητα προέρχονται από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.3kala.gr/>

2.2. Δημογραφικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά

Η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων ανήκει διοικητικά στην Περιφέρεια Θεσσαλίας και αποτελείται από 4 Δήμους, τον Δήμο Καλαμπάκας, τον Δήμο Πύλης, τον Δήμο Τρικκαίων και το Δήμο Φαρκαδόνας. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011, οι μόνιμοι κάτοικοι της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων είναι 131.085. Στον Πίνακα 2.1 παρουσιάζεται αναλυτικά ο πληθυσμός της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων ανά Δήμο και Δημοτική Ενότητα.

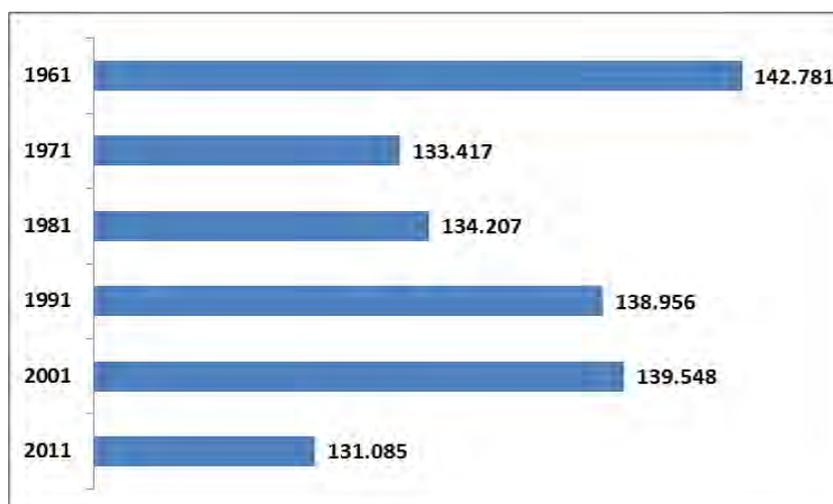
Πίνακας 2.1 Πληθυσμός Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (Απογραφή 2011)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΚΑΛΩΝ		131.085	
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ	21.991	ΔΗΜΟΣ ΠΥΛΗΣ	14.34
Δ. Ε. ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ	419	Δ. Ε. ΑΙΘΗΚΩΝ	3
Δ. Ε. ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ	2.200	Δ. Ε. ΓΟΜΦΩΝ	1.022
Δ. Ε. ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ	12.000	Δ. Ε. ΜΥΡΟΦΥΛΛΟΥ	4.782
Δ. Ε. ΚΑΣΤΑΝΙΑΣ	868	Δ. Ε. ΝΕΡΑΙΔΑΣ	488
Δ. Ε. ΚΛΕΙΝΟΒΟΥ	1.345	Δ. Ε. ΠΙΑΛΕΙΩΝ	252
Δ. Ε. ΜΑΛΑΚΑΣΙΟΥ	1.000	Δ. Ε. ΠΙΝΔΕΩΝ	3.395
Δ. Ε. ΤΥΜΦΑΙΩΝ	1.298	Δ. Ε. ΠΥΛΗΣ	917
Δ. Ε. ΧΑΣΙΩΝ	2.861		3.527
ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	81.355	ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΚΑΔΟΝΑΣ	13.39
Δ. Ε. ΕΣΤΙΑΙΩΤΙΔΑΣ	2.729	Δ. Ε. ΟΙΧΑΛΙΑΣ	6
Δ. Ε. ΚΑΛΛΙΔΕΝΔΡΟΥ	2.193	(ΝΕΟΧΩΡΙΟΥ)	4.781
Δ. Ε. ΚΟΖΙΑΚΑ	2.123	Δ. Ε. ΠΕΛΛΙΝΑΙΩΝ	2.738
Δ. Ε. ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΛΥΒΙΩΝ	2.798	Δ. Ε. ΦΑΡΚΑΔΟΝΑΣ	5.877
Δ. Ε. ΠΑΛΗΟΚΑΣΤΡΟΥ	2.732		
Δ. Ε. ΠΑΡΑΛΗΘΑΙΩΝ	2.660		

Δ. Ε. ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	62.154		
Δ. Ε. ΦΑΛΩΡΕΙΑΣ	3.966		

Πηγή: Απογραφή 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή

Στο σημείο αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον να εξετάσουμε την εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, τις τελευταίες δεκαετίες. Η εξέλιξη αυτή παρουσιάζεται στο διάγραμμα της Εικόνας 2.2. Παρατηρούμε ότι τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχει σημαντική μείωση του πληθυσμού της περιοχής. Το 1961 ο πληθυσμός έφτανε τους 142.781 κατοίκους, ενώ το 2011 οι μόνιμοι κάτοικοι είναι μειωμένοι κατά 11.696.

Εικόνα 2.2 Εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων, Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Η μεγάλη πτώση που παρατηρείται τη δεκαετία 1961 – 1971, οφείλεται κατά κύριο λόγο στη μετανάστευση των αγροτών της περιοχής προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, κυρίως τη Γερμανία. Στη δεκαετία 1971 – 1981 παρατηρείται μία σταθεροποίηση του πληθυσμού, ενώ στα επόμενα χρόνια διαμορφώνεται μια τάση επιστροφής, τόσο των εργαζομένων στο εξωτερικό, όσο και του εσωτερικού (Στάμου & Παπαδόπουλος, 2001). Η τάση αυτή φαίνεται τη δεκαετία 1991 – 2001, όπου και παρατηρείται αύξηση του

πληθυσμού, ο οποίος από 138.956 το 1991 αυξάνεται σε 139.548 το 2001.

Ωστόσο, τη δεκαετία 2001 – 2011 εμφανίζεται πάλι μείωση του πληθυσμού, από 139.548 το 2001 σε 131.085 το 2011. Μια πιθανή εξήγηση για τη μείωση αυτή είναι η οικονομική κρίση η οποία εμφανίστηκε στη χώρα το 2008 και είχε ως αποτέλεσμα ένα σημαντικό ποσοστό Ελλήνων να μεταναστεύσουν σε χώρες του εξωτερικού. Επίσης, η οικονομική κρίση οδήγησε και σε μεγάλο ποσοστό εσωτερικής μετανάστευσης προς τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας.

Ο Πίνακας 2.2 που ακολουθεί, παρουσιάζει την ανάλυση των στοιχείων του μόνιμου πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η κατανομή των φύλων, η υπηκοότητα, οι ομάδες ηλικιών, η μέση ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση και το ολοκληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης του μόνιμου πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων.

Τα συγκεκριμένα στοιχεία, τα οποία προέρχονται από την τελευταία Απογραφή της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής του 2011, δίνουν μια αρκετά καλή εικόνα για τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων.

Πίνακας 2.2 Ανάλυση στοιχείων μόνιμου πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων

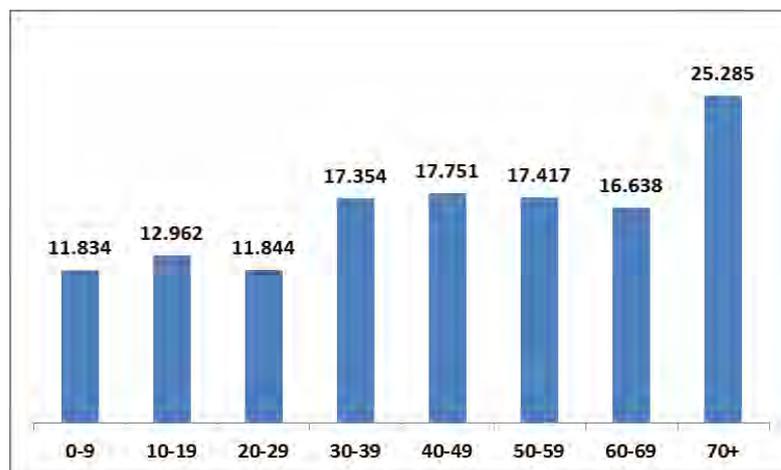
Φύλο	Άρρενες: 65.152		Θήλεις: 65.933		
Υπηκοότητα	Ελληνική: 125.724		Άλλη: 5.361		
Ομάδες ηλικιών	0-9		11.834		
	10-19		12.962		
	20-29		11.844		
	30-39		17.354		
	40-49		17.751		
	50-59		17.417		
	60-69		16.638		
	70+		25.285		
Μέση ηλικία	47,2				
Οικογενειακή κατάσταση	Άγαμοι: 45.072	Έγγαμοι: 71.938	Χήροι: 11.874	Διαζευγμένοι: 2.201	
Ολοκληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης	Πρωτοβάθμια: 38.692	Δευτεροβάθμια ⁶ : -	Μεταδευτεροβάθμια: 42.276	Τριτοβάθμια: 17.122	Λοιπά: 25.497

Πηγή: Απογραφή 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή

Η ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων παρουσιάζεται γραφικά στο διάγραμμα της Εικόνας 2.3. Από το συγκεκριμένο διάγραμμα παρατηρούμε ότι αναλύοντας τον πληθυσμό της περιοχής ανά δεκαετία, το

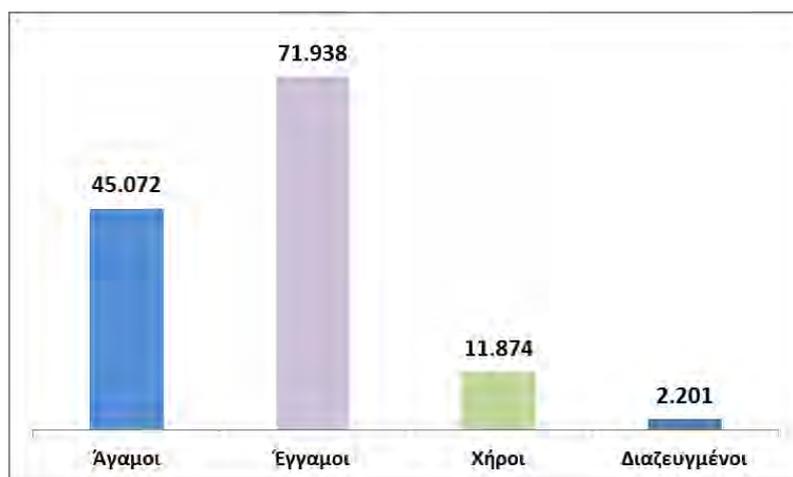
⁶ Η Ελληνική Στατιστική Αρχή δεν παρέχει στοιχεία για τους αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού είναι μεγαλύτεροι από 70 ετών. Επίσης, στις ηλικιακές κατηγορίες 30-39, 40-49 και 50-59 παρατηρείται σχεδόν ίδια συγκέντρωση πληθυσμού. Ο μέσος όρος ηλικίας, όπως φαίνεται και στα στοιχεία του Πίνακα 2.2, είναι τα 47,2 έτη.

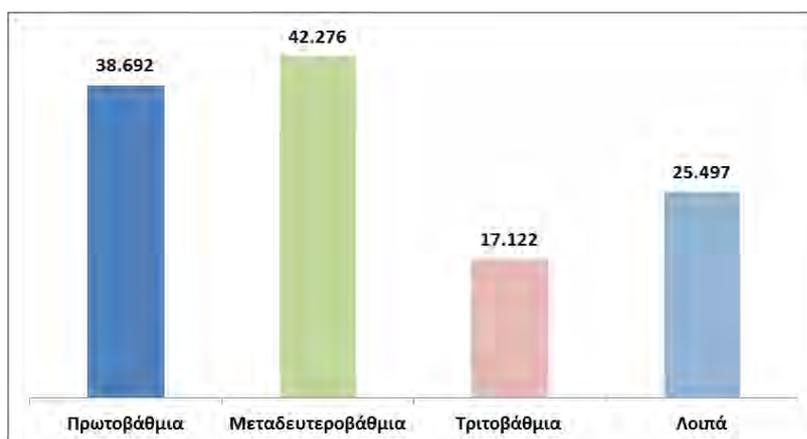
Εικόνα 2.3 Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων Απογραφής 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Το διάγραμμα της Εικόνας 2.4 παρουσιάζει την οικογενειακή κατάσταση του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, και συγκεκριμένα οι 71.938 μόνιμοι κάτοικοι, είναι έγγαμοι. Ακολουθούν οι άγαμοι, οι οποίοι είναι 45.072, οι χήροι οι οποίοι είναι 11.874, ενώ υπάρχουν 2.201 διαζευγμένοι.

Εικόνα 2.4 Οικογενειακή κατάσταση του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων Απογραφής 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Το διάγραμμα της Εικόνας 2.5 παρουσιάζει το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Παρατηρούμε ότι 42.276 κάτοικοι είναι απόφοιτοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 38.692 πρωτοβάθμιας και 17.122 τριτοβάθμιας.

Εικόνα 2.5 Επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων Απογραφής 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή)

2.3. Οικονομικά Χαρακτηριστικά

Στον Πίνακα 2.3 παρουσιάζεται η κατάσταση ασχολίας των μόνιμων κατοίκων της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, ανά Δήμο.

Πίνακας 2.3 Κατάσταση ασχολίας των μόνιμων κατοίκων της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, ανά Δήμο

Κατάσταση ασχολίας	Δ. ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ	Δ. ΠΥΛΗΣ	Δ. ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	Δ. ΦΑΡΚΑΔΟΝΑΣ	Σύνολο
Απασχολούμενοι	5.754	3.743	25.972	3.913	39.382
Ζητούν εργασία	1.463	1.139	6.351	787	9.740
Μαθητές/Σπουδαστές	2.597	1.696	12.510	1.591	18.394
Συνταξιούχοι	8.025	5.283	19.948	4.488	37.744
Οικιακά	2.612	1.669	9.713	1.641	15.635
Λοιπά	1.540	813	6.861	976	10.190

Πηγή: Απογραφή 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή

Από τα στοιχεία του Πίνακα 2.3 παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο μέρος του μόνιμου πληθυσμού της Π.Ε. Τρικάλων, και συγκεκριμένα οι 39.382 κάτοικοι είναι απασχολούμενοι. Εξίσου μεγάλο μέρος του πληθυσμού, και συγκεκριμένα οι 37.744 κάτοικοι είναι συνταξιούχοι. Άλλωστε, όπως είδαμε σε προηγούμενη ενότητα, μεγάλο μέρος των κατοίκων της Π.Ε. Τρικάλων είναι μεγαλύτεροι από 70 ετών.

Στον Πίνακα 2.4 που ακολουθεί παρουσιάζονται οι απασχολούμενοι της Π.Ε. Τρικάλων, κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, ανά δήμο. Παρατηρούμε, ότι η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού, και συγκεκριμένα 24.723 κάτοικοι απασχολούνται στον τριτογενή τομέα.

Πίνακας 2.4 Απασχολούμενοι της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, ανά Δήμο

Τομέας	Δ. ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ	Δ. ΠΥΛΗΣ	Δ. ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	Δ. ΦΑΡΚΑΔΟΝΑΣ	Σύνολο
Πρωτογενής	1.570	1.100	3.127	1.872	7.669
Δευτερογενής	1.061	751	4.496	682	6.990
Τριτογενής	3.123	1.892	18.349	1.359	24.723

Πηγή: Απογραφή 2011, Ελληνική Στατιστική Αρχή

Από την Απογραφή Γεωργίας και Κτηνοτροφίας της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής που διενεργήθηκε το 2009, προέκυψαν τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.5. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων δραστηριοποιούνται μόλις 583 μόνιμοι εργάτες στον τομέα της Γεωργίας και της Κτηνοτροφίας. Ωστόσο, εμφανίζονται 6.535 εποχικοί εργάτες, ενώ μεγάλο μέρος του πληθυσμού (20.368 κάτοικοι) εργάστηκε σε δικές του ή μελών της οικογένειάς του εκμεταλλεύσεις. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι ο πρωτογενής τομέας αποτελεί κατά κύριο λόγο συμπληρωματικό μέσο απόκτησης εισοδήματος για τους κατοίκους της περιοχής.

Πίνακας 2.5 Απασχόληση στον τομέα της Γεωργίας και της Κτηνοτροφίας στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	Κάτοχοι και μέλη της οικογένειάς τους, που εργάστηκαν στην εκμετάλλευση	Μόνιμοι εργάτες (τακτικά απασχολούμενοι)	Εποχικοί εργάτες	Λοιποί (Αλληλοβοήθεια και κατ'αποκοπή)
ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	21836	248	12735	28371
ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	38649	1264	31599	64602
ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	23631	633	20282	8445
ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	20368	583	6535	26212
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	104484	2728	71151	127630
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	1191006	26207	1036524	1019653

Πηγή: Απογραφή Γεωργίας και Κτηνοτροφίας 2009, Ελληνική Στατιστική Αρχή

Στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων καλλιεργούνται περίπου 670.000 στρέμματα (δηλαδή το 20% της συνολικής έκτασης), με σημαντική παραγωγή σε δυναμικές καλλιέργειες όπως βαμβάκι, καπνός, οπωροκηπευτικά, σιτάρι, καλαμπόκι κλπ. (Στάμου & Παπαδόπουλος, 2001).

Όσον αφορά στα κτηνοτροφικά προϊόντα της περιοχής ξεχωρίζει το αιγοπρόβειο και αγελαδινό γάλα. Συγκεκριμένα, η τοπική παραγωγή τροφοδοτεί τα 3 μεγάλα εργοστάσια γάλακτος που υπάρχουν στην Περιφερειακή Ενότητα και καλύπτει τις ανάγκες σε εσωτερική κατανάλωση (Στάμου & Παπαδόπουλος, 2001).

Επίσης, υπάρχουν σημαντικές εξαγωγές σε τυρί διαφόρων τύπων (κυρίως φέτα, κασέρι και γιαούρτι), κρέας (γύρω στους 20.000 τόνους) και άλλα προϊόντα ζωοκομίας. Παράλληλα, τα δάση,

τα οποία είναι κυρίως ελάτης, δρυός και οξιάς, αποτελούν σημαντική πηγή παραγωγής πρώτης ύλης (ετήσια παραγωγή 150.000 τόνοι ξυλείας συνολικά, στρογγυλής και καύσιμης) αλλά και απασχόλησης για τους κατοίκους των ορεινών περιοχών (Στάμου & Παπαδόπουλος, 2001).

Όσον αφορά στον τομέα της μεταποίησης, στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις οι οποίες σχετίζονται με τα προϊόντα του πρωτογενή τομέα (μάλλινα, βαμβακερά, τυροκομικά, αλλαντικά, προϊόντα ξύλου). Επίσης, λειτουργεί σημαντικός αριθμός αλευροβιομηχανιών και τυροκομείων. Επίσης, λειτουργούν δύο μεγάλα εργοστάσια ξυλείας (του Δασαρχείου Καλαμπάκας και της Ε.Α.Σ. Καλαμπάκας), πολλά μικρά πριστήρια, δύο μονάδες μίξης ζωοτροφών, αλλά και πολλές μικρές βιοτεχνίες (Στάμου & Παπαδόπουλος, 2001).

2.4. Περιβαλλοντικά Χαρακτηριστικά

Στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων λειτουργούν αρκετές βιομηχανίες και βιοτεχνίες, κυρίως τυροκομεία, βαφεία και σφαγεία, των οποίων τα απόβλητα ουσιαστικά δεν επεξεργάζονται καθόλου. Συγκεκριμένα, η τακτική η οποία ακολουθείται είναι η φύλαξη των αποβλήτων σε στοιχειώδεις δεξαμενές καθίζησης (βόθροι), για τις οποίες δεν υπάρχει διαπιστωμένη στεγανότητα. Όσον αφορά στα αστικά λύματα, αυτά επεξεργάζονται στην μονάδα δευτεροβάθμιας επεξεργασίας του Δήμου Τρικκαίων και στη συνέχεια διατίθενται στον ποταμό Ληθαίο (Ε.Ο.Τ. 2003α).

Συγκεκριμένα, εντός της πόλης των Τρικάλων υπάρχουν οι εξής πηγές ρύπανσης: το Εργοστάσιο Γάλακτος Τρικάλων, ένα Κλωστοϋφαντουργείο – Βαφείο, δύο τυροκομεία, ένα χοιροστάσιο, καθώς επίσης και το Νοσοκομείο Τρικάλων και το Μαιευτήριο Τρικάλων. Ωστόσο, από αυτές τις πηγές μόνο το Εργοστάσιο

Γάλακτος Τρικάλων διαθέτει εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων. Και στην περίπτωση αυτή όμως δημιουργούνται προβλήματα, καθώς η συγκεκριμένη εγκατάσταση δεν επαρκεί, ενώ κατά περιόδους δεν λειτουργεί σωστά. Τα βιομηχανικά απόβλητα από τις συγκεκριμένες πηγές φυλάσσονται σε στεγανούς βόθρους μικρής χωρητικότητας (Ε.Ο.Τ. 2003α).

Οι ανωτέρω πρακτικές έχουν ως αποτέλεσμα να παρατηρείται στην περιοχή μεγάλης έκτασης παράνομη διάθεση, σε μη ελεγχόμενες χερσαίες περιοχές και σε ρέματα τόσο των υγρών αποβλήτων όσο και των λασπών, που δημιουργούνται μέσα στους βόθρους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο ποταμός Ληθαίος στο τμήμα του εντός της πόλης των Τρικάλων, εμφανίζει υψηλή ρύπανση με μηδενικές τιμές διαλυμένου οξυγόνου και τιμές BOD που κυμαίνονται τα τελευταία χρόνια από 3-24 mg/l⁷ (Ε.Ο.Τ. 2003α).

2.5. Υποδομές και Δίκτυα

2.5.1 Δίκτυο Μεταφορών

Η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων συνδέεται με την υπόλοιπη Ελλάδα μέσω οδικού δικτύου καθώς επίσης και μέσω σιδηροδρομικού δικτύου. Συγκεκριμένα, το Επαρχιακό Οδικό Δίκτυο της Π.Ε. Τρικάλων έχει ως εξής (Ε.Ο.Τ. 2003α):

A. Πρωτεύον Οδικό Δίκτυο

- Επαρχιακός δρόμος με αριθ. 1 στα τμήματά του: Τρίκαλα_Κρηνίτσα και Λιόπρασο-Αγριλιά, Κρηνίτσα – Αρδάνη – Βάνια –Ελλιόκαμπος – Λιόπρασο.

---

⁷ Τα ανώτατα επιτρεπτά όρια BOD για τη διαβίωση των ψαριών στα ποτάμια είναι 3mg/l για τα σαλμονιδή και 6 mg/l για τα κυπρινιδή (Ε.Ο.Τ. 2003).

- Επαρχιακός δρόμος με αριθ. 9: Πύλη (διασταύρωση Εθνικής Οδού Τρικάλων – Άρτας) – Στουρναρέικα – Βαθύρεμμα – Μεσοχώρα – Διασταύρωση Εθνικής Οδού Τρικάλων – Άρτας.
- Επαρχιακός δρόμος με αριθ. 11 στο τμήμα του: από διακλάδωση προς Κλεινό – Γέφυρα Μουργάνι μέχρι 36ο χλμ της Εθνικής Οδού Τρικάλων – Ιωαννίνων.
- Επαρχιακό δρόμο με αριθ. 13 στο τμήμα του από της Επαρχιακή οδό 11 – Καστανιά – Κρανιά – Τρόα Ποτάμια – Γέφυρα Γαρδικίου.
- Επαρχιακό δρόμο με αριθ. 16: Καλαμπάκα – Κονίσκοπος προς Ελασσόνα από το 16ο χλμ της Εθνικής Οδού Τρικάλων – Ιωαννίνων δια Γερακαρίου – Λογγάς.
- Επαρχιακό δρόμο με αριθ. 25: Γεωργανάδες (διαστ. με Εθνική Οδό Τρικάλων – Λαρίσης) – Οιχαλία – Κρήνη – Διάσελο.
- Επαρχιακό Δρόμο με αριθ. 26: Κεραμίδι – Φαρκαδών – Παναγίτσα – Γριζάνο – Μεγ. Ελευθεροχώρι (το εντός των ορίων του Νομού τμήμα της Οδού Μυλογούστα – Τσιότι – Παλαμάς).

B. Δευτερεύον Οδικό Δίκτυο

- Οι λοιποί δρόμοι, που δεν αναφέρονται παραπάνω, και που χαρακτηρίστηκαν με το ΒΔ 44/6-2-1956 Επαρχιακοί, ή τμήματα των Επαρχιακών δρόμων που αναφέρονται παραπάνω, που αντικαταστάθηκαν με νέες χαράξεις.

Όσον αφορά στο σιδηροδρομικό δίκτυο της περιοχής, υπάρχει η γραμμή Αθηνών – Θεσσαλονίκης, που εξυπηρετεί και τα Τρίκαλα. Η συγκεκριμένη γραμμή φτάνει ως τα Παλαιοφάρσαλα και από εκεί με τοπικό τρένο γίνεται η σύνδεση με τα Τρίκαλα (Ε.Ο.Τ. 2003α).

2.5.2 Ενεργειακή Υποδομή

Οι ενεργειακές ανάγκες της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων καλύπτονται κατά κύριο λόγο μέσω του διασυνδεδεμένου Εθνικού συστήματος ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ (Ε.Ο.Τ. 2003α). Όσον αφορά στο Φυσικό Αέριο, το 2009 ολοκληρώθηκαν οι εργασίες κατασκευής και διασύνδεσης του συστήματος μεταφοράς υψηλής πίεσης με το δίκτυο της ΕΠΑ στη Δυτική Θεσσαλία, τροφοδοτώντας την πόλη των Τρικάλων⁸.

2.5.3 Άλλες Υποδομές

Στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων υπάρχει σήμερα εκσυγχρονισμένο δίκτυο τηλεπικοινωνιών του Ο.Τ.Ε. (δακτύλιος οπτικών ινών), το οποίο καλύπτει την πόλη των Τρικάλων, αναβαθμίζοντας το επίπεδο παροχής υπηρεσιών. Επίσης, υπάρχει Δίκτυο Ύδρευσης και Αποχέτευσης υπό την επίβλεψη της Δημόσιας Επιχείρησης Ύδρευσης και Αποχέτευσης Τρικάλων (Δ.Ε.Υ.Α.Τ.) (Ε.Ο.Τ. 2003α).

Όσον αφορά στο δίκτυο υγείας, αυτό αποτελείται από το Γενικό Νομαρχιακό Νοσοκομείο των Τρικάλων και από τα κέντρα υγείας που λειτουργούν στην υπόλοιπη Περιφερειακή Ενότητα (Ε.Ο.Τ. 2003α).

Τέλος, στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων υπάρχει επάρκεια αθλητικών υποδομών, τόσο από πλευράς σταδίων όσο και από πλευράς αθλητικών συλλόγων (Ε.Ο.Τ. 2003α).

---

⁸ Στοιχεία από Εταιρεία Παροχής Αερίου Θεσσαλίας Α.Ε.: <http://www.epathessalia.gr/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

3.1. Τουριστικοί Πόροι

3.1.1. Φυσικοί Πόροι

Η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων αποτελεί μια περιοχή με πληθώρα φυσικών πόρων. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζουν τα αναγνωρισμένα νομοθετικά «*τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους*» με την ΥΑ 10977/16.5.67, τα οποία είναι τα εξής: Πύλη Τρικάλων, Καστράκι Καλαμπάκας, Περιοχές Μονής Δουσίκου και Περιοχή Μονών Μετεώρων. Επίσης, με την ΥΑ 142397/1294/1981, αναγνωρίστηκε η Φτελιά της Αηδόνας Καλαμπάκας ως «*Αισθητικό Δάσος*» (Ε.Ο.Τ. 2003α).

Στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων υπάρχουν επίσης, ορισμένες Περιοχές CORINE⁹, οι οποίες είναι οι εξής: Στενά Καλαμακίου, Αντιχάσια όρη και Μετέωρα, Κερκέτιο όρος (Κόζιακας) και Όρος Αυγό (Νότια Πίνδος). Επίσης, υπάρχουν και ορισμένες Περιοχές NATURA, οι οποίες είναι οι εξής: Ασπροπόταμος (ποικιλία οικοσυστημάτων), Κερκέτιο όρος (ποικιλία βιοτόπων υποστηρίζει σημαντική орνιθοπανίδα) και Αντιχάσια όρη (εκτεταμένα δρυοδάση, γυμνοί βράχοι, ενδημικά φυτά, σπάνια πουλιά) (Ε.Ο.Τ. 2003α).

Στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων ξεχωρίζει η περιοχή Καλαμπάκας – Μετεώρων. Οι βράχοι των Μετεώρων (Εικόνα 3.1), ένα μοναδικό γεωλογικό φαινόμενο, θεωρείται από τους επιστήμονες ότι δημιουργήθηκαν από αποθέσεις μεγάλου ποταμού, πιθανώς του Αλιάκμονα, περίπου 60 εκατομμύρια έτη π.Χ. (Ε.Ο.Τ. 2003β).

---

⁹ Οι Περιοχές CORINE είναι οι σημαντικότεροι βιότοποι της χώρας, σύμφωνα με την καταγραφή που έγινε στα πλαίσια του CORINE BIOTOPES PROJECT

Εικόνα 3.1 Βράχοι Μετεώρων (Πηγή: Ε.Ο.Τ. 2003β, σελ.13)

Στον ορεινό όγκο του Κόζιακα ξεχωρίζουν οι περιοχές της Πύλης, της Ελάτης και του Περτουλίου, οι οποίες αποτελούν το δεύτερο πόλο τουριστικής ανάπτυξης του Νομού Τρικάλων, ύστερα από την ανεπτυγμένη τουριστικά περιοχή Καλαμπάκας – Μετεώρων. Στη συγκεκριμένη περιοχή υπάρχουν πολλοί βιότοποι, οι οποίοι παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.1.

Πίνακας 3.1 Βιότοποι περιοχής Πύλης – Ελάτης – Περτουλίου

Δημοτικό Διαμέρισμα	Ονομασία Βιότοπου	Είδη ζώων – πουλιών
ΚΟΤΡΩΝΙ	Ομπράβα	Ζαρκάδια, λύκοι, μπεκάτσες, πέρδικες, κ.α.
	Παλιομάντρι	
ΠΕΡΤΟΥΛΙ	Δάσος Μάνας	Ελάφια, ζαρκάδια, αρκούδες, λύκοι
ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙ	Καταφύγιο θηραμάτων	
ΓΟΡΓΟΓΥΡΙ	Κεφαλοπόταμος	Αγριογούρουνα, λύκοι, αλεπούδες, κ.α.
	Παρόχθιο δάσος Παλαιοκόπρι Λάκκα	
	Πηγή Γαύρου	
ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ	Πλατανόδασος Μπαλτίστας	Πολλά είδη ζώων και πουλιών μεταξύ των οποίων φασιανοί και πετροπέρδικες
ΠΡΙΝΟΣ	Παλιοπόταμος	Αγριόπαπιες, νερόκοτες κ.α. πουλιά
ΡΟΠΩΤΟ	Περιοχή Ροπωτού	Αγριογούρουνα, λύκοι, αλεπούδες, τσακάλια, πέρδικες και μπεκάτσες
ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΙΙΚΑ	Φούρκα	Καφετιά αρκούδα και λύκος
ΑΓΙΟΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ	Οροπέδιο Πάδη	Ζαρκάδια, λύκοι, αλεπούδες, κουνάβια και αρκούδες

Πηγή: Ε.Ο.Τ. (2003γ), σελ. 38 – 39

3.1.2. Ανθρωπογενείς Πόροι

Το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων είναι η πόλη των Τρικάλων, δηλαδή το Δημοτικό Διαμέρισμα Τρικκαίων, η οποία είναι κτισμένη στο δυτικό άκρο του

θεσσαλικού κάμπου. Στον Πίνακα 3.2 παρουσιάζονται συγκεντρωμένα τα κυριότερα αξιοθέατα της πόλης των Τρικάλων.

Πίνακας 3.2 Αξιοθέατα πόλης Τρικάλων

Η κεντρική γέφυρα της πόλης	Το Φρούριο με το ρολόι του
Η παλιά συνοικία της πόλης ακριβώς κάτω από το φρούριο	Ο ζωολογικός κήπος στο λόφο του Προφήτη Ηλία
Το Λαογραφικό Μουσείο	Η Δημοτική Πινακοθήκη
Το Μουσείο Κατσκογιάννη	Κέντρο Λαϊκής Μουσικής
Κουρσούμ Τζαμί	Ιστορικό Αθλητικό Μουσείο
Εκκλησία Πόρτα Παναγιά	Τοξωτή Γέφυρα Πορταϊκού
Εκκλησίες Περιοχής Βαρουσίου	

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ε.Ο.Τ. (2003α)

Στο κέντρο της πόλης των Τρικάλων βρίσκεται ο λόφος του Προφήτη Ηλία, το Φρούριο και το ρολόι του, ενώ την πόλη διασχίζει ο ποταμός Ληθαίος. Γύρω από τον ποταμό, βρίσκονται οι πλατείες Ρήγα Φεραίου και Ηρώων Πολυτεχνείου, οι οποίες συνδέονται με γέφυρα, η οποία χρονολογείται από το 1886 (Ε.Ο.Τ. 2003α).

Το μεσαιωνικό Φρούριο, το οποίο βρίσκεται στα βόρεια της πόλης των Τρικάλων, υπέστη στο πέρασμα των χρόνων πολλές καταστροφές, ενώ ανακαινίστηκε από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό τον 6^ο μ.Χ. αιώνα. Στην ανατολική πλευρά του Φρουρίου υπάρχει ο πύργος του ρολογιού, ύψους 33 μέτρων, ο οποίος ανακατασκευάστηκε το 1936. Επίσης, κατά μήκος της ανατολικής πλευράς του Φρουρίου εκτείνεται το Βαρούσι, όπου βρίσκονται πολλά παλιά σπίτια (μεταξύ 17^{ου} και 19^{ου} αιώνα), αλλά και οι περισσότερες και παλαιότερες εκκλησίες της πόλης (Ε.Ο.Τ. 2003α).

Στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων ξεχωρίζουν επίσης, οι Μονές των Μετεώρων, οι οποίες έχουν αναγνωρισθεί από την UNESCO ως Παγκόσμιο Φαινόμενο Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Οι

πρώτες Μονές στην περιοχή των Μετεώρων χτίστηκαν τον 14^ο αιώνα. Συγκεκριμένα, τα ιστορικά δεδομένα αναφέρουν ότι ο Νείλος με τη βοήθεια του Διοικητή της Συμεών Ουρέση Παλαιολόγου, συγκέντρωσε τους μοναχούς οι οποίοι ζούσαν σε σπηλιές και διάφορες κοιλότητες των βράχων ήδη από τον 11^ο αιώνα, σε 4 Μονές . Στα χρόνια που ακολούθησαν, χτίστηκαν άλλα 20 Μοναστήρια. Από τις 24 Μονές που υπάρχουν στα Μετέωρα, σήμερα λειτουργούν τα 6¹⁰ ενώ οι υπόλοιπες 18 είναι ακατοίκητες (Ε.Ο.Τ. 2003β).

Στην περιοχή των Μετεώρων ξεχωρίζει επίσης το χωριό Καστράκι, το οποίο βρίσκεται μεταξύ Καλαμπάκας και Μετεώρων, και αποτελεί το περισσότερο ανεπτυγμένο τουριστικό χωριό της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Πρόκειται για ένα μικρό γραφικό χωριό στην άκρη των βράχων, όπως φαίνεται στην Εικόνα 3.2, το οποίο έχει μετατραπεί σε έναν όμορφο τόπο αναψυχής (Ε.Ο.Τ. 2003β).

Εικόνα 3.2 Καστράκι (Πηγή: <http://www.meteora-kastraki.gr/>)

---

¹⁰ Οι Μονές που λειτουργούν σήμερα είναι οι εξής: Μεγάλο Μετέωρο, Βαρλαάμ, Αγίου Νικολάου του Αναπαυσά, Ρουσσάνου, Αγίας Τριάδος και Αγίου Στεφάνου

Στο Καστράκι επίσης, σώζονται αξιόλογες εκκλησίες κτισμένες κυρίως την εποχή της Τουρκοκρατίας. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τον Ιερό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου, τον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου που αγιογραφήθηκε το 1794 και τον Ιερό Ναό Αγίου Αθανασίου ο οποίος αγιογραφήθηκε στα τέλη του 18ου αιώνα (Ε.Ο.Τ. 2003β).

Σημαντικό θρησκευτικό μνημείο αποτελεί και η εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην Καλαμπάκα, η οποία χρονολογείται από τον 10^ο ή 11^ο αιώνα, αλλά και η Ι.Μ. Κοιμήσεως Θεοτόκου Βυτουμά, η οποία ιδρύθηκε το 1161. Στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής, σώζονται τέσσερις παλαιές εκκλησίες και το εξωκλήσι της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (προ του 1712). Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου (προ του 1766), και τα εξωκλήσια της Αγίας Παρασκευής και του Αγίου Νικολάου, τα οποία χρονολογούνται πριν από το 1900 (Ε.Ο.Τ. 2003β).

Εκτός από τα μνημεία της περιοχής, σημαντικός ανθρωπογενής πόρος είναι και η λαϊκή παράδοση. Συγκεκριμένα, υπάρχει μεγάλη ποικιλία τοπικών παραδοσιακών προϊόντων, τα οποία αντικατοπτρίζουν τον πολιτισμό και την κουλτούρα των κατοίκων της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, δίνοντας μια ξεχωριστή ταυτότητα στην περιοχή. Στην περιοχή του Ασπροπόταμου ξεχωρίζουν τα τοπικά γαλακτοκομικά προϊόντα (φέτα, γιαούρτι, βούτυρο, ξινόγαλο, μυζήθρα κ.α.), αλλά και το μέλι και τα διάφορα βότανα. Στην περιοχή της Ελάτης ξεχωρίζουν οι παραδοσιακές πίτες, αλλά και άλλες τοπικές συνταγές (πλαστό, πραστοηγανιά κ.α.). Επίσης, στην περιοχή του Περτουλίου ξεχωρίζουν οι παραδοσιακές πίτες και το ζυμωτό ψωμί, αλλά και παραδοσιακές συνταγές με κυνήγι (αγριογούρουνο, ζαρκάδι, ελάφι, λαγό, πέρδικα, μπεκάτσα) (Γιάννη, 2008).

Τέλος, στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων λαμβάνει χώρα ένας μεγάλος αριθμός πολιτιστικών εκδηλώσεων και εθίμων, μεταξύ

των οποίων ξεχωρίζουν τα διάφορα πανηγύρια σε κάθε χωριό της περιοχής, αλλά και πλήθος άλλων λαογραφικών εθίμων και εκδηλώσεων (Γιάννη, 2008).

3.2. Τουριστικές Ανωδομές – Υποδομές

3.2.1. Ξενοδοχειακές Υποδομές

Η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων περιλαμβάνει έναν σημαντικό αριθμό ξενοδοχειακών υποδομών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, του έτους 2013, η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων διαθέτει συνολικά 75 ξενοδοχεία και ομοειδή καταλύματα με 4.242 κλίνες, και 4 τουριστικά κάμπινγκ με 636 κλίνες.

Στον Πίνακα 3.3 παρουσιάζεται η εξέλιξη των τουριστικών καταλυμάτων της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων από το 2011 έως το 2013. Από τα στοιχεία αυτά παρατηρείται μια μικρή πτώση τόσο στον αριθμό των ξενοδοχείων και των ομοειδών καταλυμάτων, όσο και στον αριθμό των τουριστικών κάμπινγκ.

Πίνακας 3.3 Τουριστικά καταλύματα Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων

Έτος	Ξενοδοχεία και ομοειδή καταλύματα	Τουριστικά κάμπινγκ	Σύνολο
Αριθμός Καταλυμάτων			
2011	80	5	85
2012	82	4	86
2013	75	4	79
Αριθμός Κλινών			
2011	4.285	756	5.041
2012	4.422	636	5.058
2013	4.242	636	4.878

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος το ξενοδοχειακό δυναμικό της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, ανά κατηγορία καταλύματος, εξελίχθηκε την περίοδο 2010 – 2015, έτσι όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.4.

Πίνακας 3.4 Ξενοδοχειακό δυναμικό Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων

Έτος	Είδος	5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
2010	ΜΟΝΑΔΕΣ	2	8	34	29	7	80
	ΔΩΜΑΤΙΑ	41	577	1048	482	82	2230
	ΚΛΙΝΕΣ	89	1127	1956	951	159	4282
2011	ΜΟΝΑΔΕΣ	2	8	36	28	6	80
	ΔΩΜΑΤΙΑ	41	577	1096	457	72	2243
	ΚΛΙΝΕΣ	89	1127	2056	878	135	4285
2012	ΜΟΝΑΔΕΣ	3	8	35	31	5	82
	ΔΩΜΑΤΙΑ	59	577	1082	525	66	2309
	ΚΛΙΝΕΣ	132	1127	2026	1014	12	4422
2013	ΜΟΝΑΔΕΣ	3	8	33	26	5	75
	ΔΩΜΑΤΙΑ	59	577	1048	456	66	2206
	ΚΛΙΝΕΣ	132	1127	1964	896	123	4242
2014	ΜΟΝΑΔΕΣ	4	8	37	27	5	81
	ΔΩΜΑΤΙΑ	95	577	1208	466	66	2412
	ΚΛΙΝΕΣ	211	1127	2246	916	123	4623
2015	ΜΟΝΑΔΕΣ	4	8	37	27	5	81
	ΔΩΜΑΤΙΑ	95	577	1208	466	66	2412
	ΚΛΙΝΕΣ	211	1127	2246	916	123	4623

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος

Ωστόσο, παρουσιάζει ενδιαφέρον να εξετάσουμε και την κατανομή των καταλυμάτων στις διάφορες επί μέρους περιοχές της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Για τον λόγο αυτό, παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.5 η εξέλιξη του αριθμού των

καταλυμάτων των περιοχών: Ελάτη, Καλαμπάκα, Καστράκι, Περτούλι, Πύλη και Τρικάλων.

Πίνακας 3.5 Καταλύματα των περιοχών Ελάτη, Καλαμπάκα, Καστράκι, Περτούλι, Πύλη και Τρικάλων

Έτος	Ελάτη	Καλαμπάκα	Καστράκι	Περτούλι	Πύλη	Τρίκαλα
Αριθμός καταλυμάτων						
2005	7	26	8	5	3	6
2006	9	25	9	5	3	6
2007	10	24	9	5	3	5
2008	9	25	13	4	3	5
2009	11	25	14	4	3	5
2010	12	24	14	4	3	6
2011	12	25	14	4	2	6
Αριθμός κλινών						
2005	270	1.865	193	139	101	476
2006	313	1.878	203	139	101	476
2007	346	1.877	203	148	101	442
2008	322	1.919	409	134	101	442
2009	370	1.906	470	160	101	443
2010	396	1.942	501	160	101	493
2011	396	1.969	513	160	38	493

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή

Από τα στοιχεία του Πίνακα 3.5 παρατηρούμε ότι η Καλαμπάκα διαθέτει τον μεγαλύτερο αριθμό καταλυμάτων, με διαφορά από τις υπόλοιπες περιοχές. Ακολουθεί το Καστράκι και η Ελάτη, τα οποία παρουσιάζουν άνοδο στον αριθμό των καταλυμάτων τα τελευταία χρόνια. Το Περτούλι, η Πύλη και η πόλη των Τρικάλων, παρουσιάζουν σταθερό, και συγκριτικά μικρότερο αριθμό καταλυμάτων.

3.2.2. Υποδομές Αναψυχής

Σημαντική υποδομή αναψυχής της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, η οποία συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό επισκεπτών, είναι το χιονοδρομικό κέντρο που βρίσκεται στο Περτούλι. Στον Πίνακα 3.6 παρουσιάζονται τα κύρια χαρακτηριστικά του χιονοδρομικού κέντρου.

Πίνακας 3.6 Χαρακτηριστικά χιονοδρομικού κέντρου Περτουλίου

Γεωγραφική περιοχή: Νότια Πίνδος, Δήμος Αιθίων, Βουνό: Κερκέτιο (Κόζιακας)	Τοποθεσία καταφυγίου: Λιβάδια Περτουλίου Υψόμετρο: 1170μ. μέχρι 1370μ.	Ιδιοκτήτης: Επιτροπή Λειτουργίας Χρησιδανείου.	Διαχειριστής: ANENT A.E.
Διευκολύνσεις: σχολή σκι, ενοικίαση σκι, καταστήματα	Χιονοδρομικό περίπτερο: για καφέ και φαγητό	Υψόμετρο: 1150μ.	Ορειβατικό καταφύγιο – ξενώνας: Ναι κοντά υψόμετρο 1760μ
Πίστα στο σλάλομ 1.500μ.	Υψόμετρο σταθμού κορυφής: 1.340μ	Υψόμετρο σταθμού βάσης: 1.170μ.	Αριθμός πιστών: τρεις(3)
Αριθμός αναβατήρων: τρεις(3)	Μήκος διαδρομής εναέριου αναβατήρα διπλός αναβατήρας (καρέκλες): 1.130μ	Μήκος διαδρομής συρόμενου αναβατήρα: 400μ	Μήκος διαδρομής εκπαιδευτικού αναβατήρα: 80μ.

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ε.Ο.Τ. (2003γ)

Επίσης, στην περιοχή Πύλη – Ελάτη – Περτούλι, υπάρχουν πολλές ορειβατικές διαδρομές, οι σημαντικότερες εκ των οποίων περιγράφονται στον Πίνακα 3.7.

Πίνακας 3.7 Ορειβατικές διαδρομές περιοχής Πύλη – Ελάτη – Περτούλι

Διαδρομή	Υψόμετρο	Βατότητα	Χρόνος ανάβασης	Διαδρομή
Περτούλι - Μπουντούρα	Εκκίνηση από τα 1300μ- Κορυφή Μπουντούρα(ή Νεραίδα) 2020μ.	Καλή	3 ώρες	Δασικός δρόμος και μονοπάτι χωρίς σήμανση σε γυμνό έδαφος
Νεραϊδοχώρι - Μαρόσα	Εκκίνηση από τα 1040μ- Κορυφή Μαρόσα 2020μ	Καλή	3,30 ' ώρες	Μονοπάτι χωρίς σήμανση αρχικά σε δάσος και στη συνέχεια σε αλπικό βουνό
Πύρρα - Αυγό	Εκκίνηση από τα 1.100μ- Κορυφή Αυγό 2145μ	Μέτρια	4 ώρες	Μονοπάτι χωρίς σήμανση αρχικά σε δάσος και στη συνέχεια σε αλπικό βουνό
Ροπωτό - Καραβούλα	Εκκίνηση από τα 700μ- Κορυφή Καραβούλα 1862μ.	Καλή	3,30 ' ώρες	Μονοπάτι χωρίς σήμανση αρχικά σε δάσος και στη συνέχεια σε γυμνό έδαφος
Στουρναρέικα - Λουπάτα	Εκκίνηση από τα 860μ- Κορυφή Λουπάτα 2066μ	Καλή	3,30 ' ώρες	Μονοπάτι χωρίς σήμανση σε γυμνό έδαφος
Κλεινοβός - Τριγγία	Εκκίνηση από τα 860μ. - Κορυφή	Καλή	4 ώρες	Μονοπάτι με καλή σήμανση

	Τριγγία 2204μ			σε αλπικά λιβάδια και σε γυμνό έδαφος
--	---------------	--	--	---

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ε.Ο.Τ. (2003γ)

Επίσης, στην περιοχή Καλαμπάκας – Μετεώρων λαμβάνουν χώρα πολλές εναλλακτικές δραστηριότητες, οι σημαντικότερες εκ των οποίων συνοψίζονται στον Πίνακα 3.8.

Πίνακας 3.8 Εναλλακτικές Δραστηριότητες Καλαμπάκα – Μετέωρα

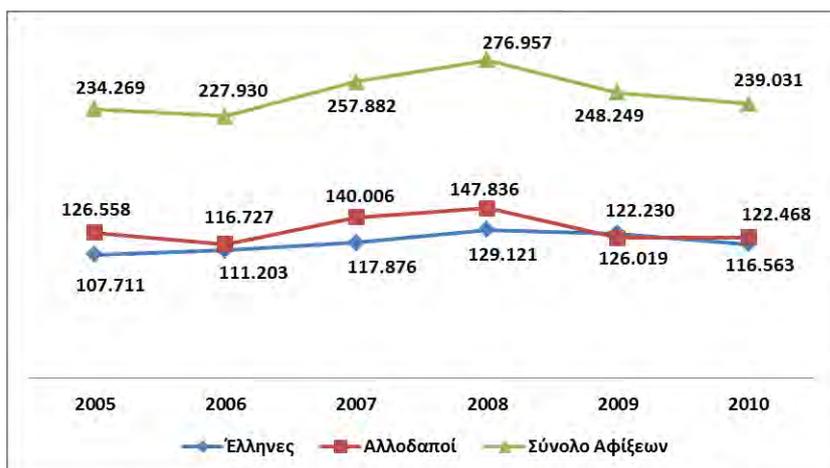
Εναλλακτικές Δραστηριότητες Καλαμπάκα – Μετέωρα			
Rafting και Trekking	Trekking και Rappel	Αναρρίχηση	Mountain bike
Πτήσεις Αιωροπτέρων (Αετών)	Πτήσεις Μηχανοκίνητων Αιωροπτέρων (Traik)	Πεζοπορικές Διαδρομές	Πτήσεις Αλεξιπτώτων Πλαγιάς (Πάρα- Πέντε)

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ε.Ο.Τ. (2003β)

Ειδικότερα όσον αφορά στην αναρρίχηση, αξίζει να σημειωθεί ότι τα Μετέωρα αποτελούν το πιο γνωστό διεθνώς αναρριχητικό πεδίο της Ελλάδας (Ε.Ο.Τ. 2003β).

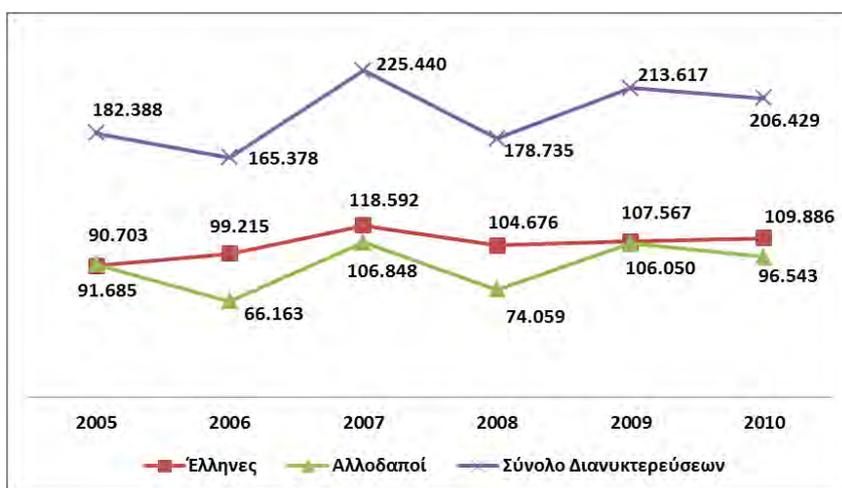
3.3. Τουριστική Κίνηση

Στο διάγραμμα της Εικόνας 3.3 παρουσιάζεται η εξέλιξη των αφίξεων, τόσο των Ελλήνων όσο και των αλλοδαπών τουριστών, στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων για τα έτη 2005 – 2010.

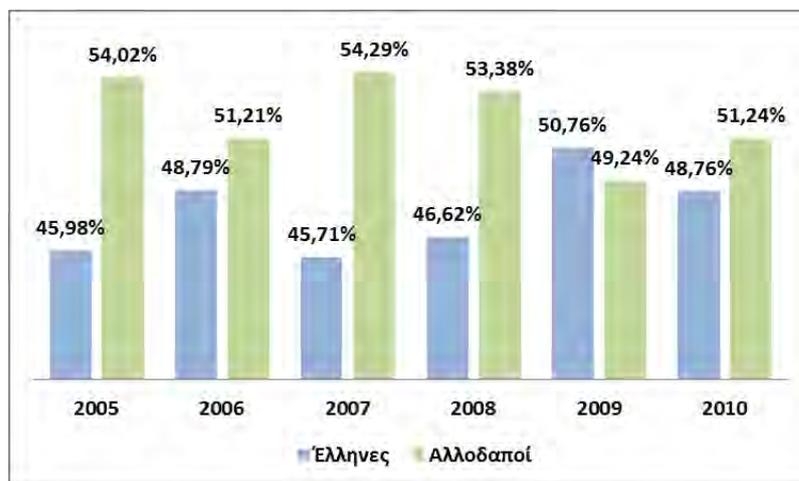
Εικόνα 3.3 Αφίξεις τουριστών στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων (2005 – 2010) (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Επίσης, στο διάγραμμα της Εικόνας 3.4 παρουσιάζεται η εξέλιξη των διανυκτερεύσεων, τόσο των Ελλήνων όσο και των αλλοδαπών τουριστών, στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων για τα έτη 2005 – 2010.

Εικόνα 3.4 Διανυκτερεύσεις τουριστών στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων (2005 – 2010) (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Από τα ανωτέρω στοιχεία προκύπτει η κατανομή των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων των Ελλήνων και των αλλοδαπών τουριστών στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων, όπως παρουσιάζονται στα διαγράμματα της Εικόνας 3.5 και της Εικόνας 3.6.

Εικόνα 3.5 Κατανομή αφίξεων Ελλήνων και αλλοδαπών τουριστών στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων (2005 – 2010) (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Εικόνα 3.6 Κατανομή διανυκτερεύσεων Ελλήνων και αλλοδαπών τουριστών στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων (2005 – 2010) (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Στο σημείο αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον να εξετάσουμε την τουριστική κίνηση σε ορισμένες επί μέρους περιοχές της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Αρχικά, παρουσιάζεται η εξέλιξη των αφίξεων, των διανυκτερεύσεων και της μέσης πληρότητας για την πόλη των Τρικάλων, κατά την περίοδο 2005 – 2009, στον Πίνακα 3.8. Στους Πίνακες 3.9 – 3.13 που ακολουθούν, παρουσιάζεται η εξέλιξη των αφίξεων, των διανυκτερεύσεων και της μέσης πληρότητας για την Καλαμπάκα, το Καστράκι, την Πύλη, την Ελάτη και το Περούλι.

Πίνακας 3.8 Τουριστική κίνηση πόλης Τρικάλων

Έτος	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις	Μέση πληρότητα
2005	59.946	90.855	48,5%
2006	62.556	97.014	53,0%
2007	64.466	98.521	53,3%
2008	63.203	96.310	52,2%
2009	62.125	90.085	49,1%

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή

Πίνακας 3.9 Τουριστική κίνηση Καλαμπάκας

Έτος	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις	Μέση πληρότητα
2005	151.455	177.803	44,4%
2006	140.334	171.975	45,7%
2007	164.192	197.671	44,6%
2008	182.068	215.430	40,9%
2009	153.226	183.055	31,8%

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή

Πίνακας 3.10 Τουριστική κίνηση Καστρακίου

Έτος	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις	Μέση πληρότητα
2005	5.202	8.002	15,9%
2006	4.896	7.335	14,6%
2007	6.036	7.857	15,8%
2008	5.640	8.273	13,5%
2009	7.078	10.810	15,4%

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή

Πίνακας 3.11 Τουριστική κίνηση Πύλης

Έτος	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις	Μέση πληρότητα
2005	2.828	4.752	12,6%
2006	4.116	6.738	18,2%
2007	4.284	7.151	19,7%
2008	4.363	8.580	23,6%
2009	4.317	8.744	24,0%

Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή

Πίνακας 3.12 Τουριστική κίνηση Ελάτης

Έτος	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις	Μέση πληρότητα
2005	8.298	15.505	16,4%
2006	9.985	18.991	18,3%
2007	10.913	20.740	18,4%
2008	11.928	21.816	17,4%
2009	11.438	21.195	15,7%

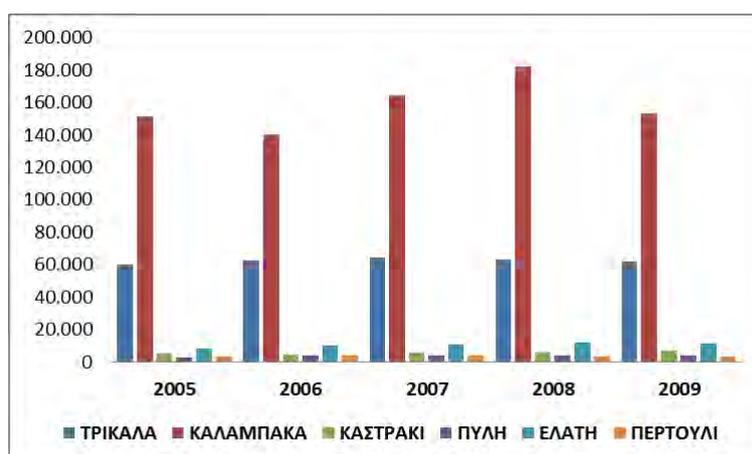
Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή

Πίνακας 3.13 Τουριστική κίνηση Περτουλίου

Έτος	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις	Μέση πληρότητα
2005	3.168	6.339	20,3%
2006	3.793	7.208	18,7%
2007	4.159	8.378	16,0%
2008	3.728	8.574	16,2%
2009	3.717	7.900	14,1%

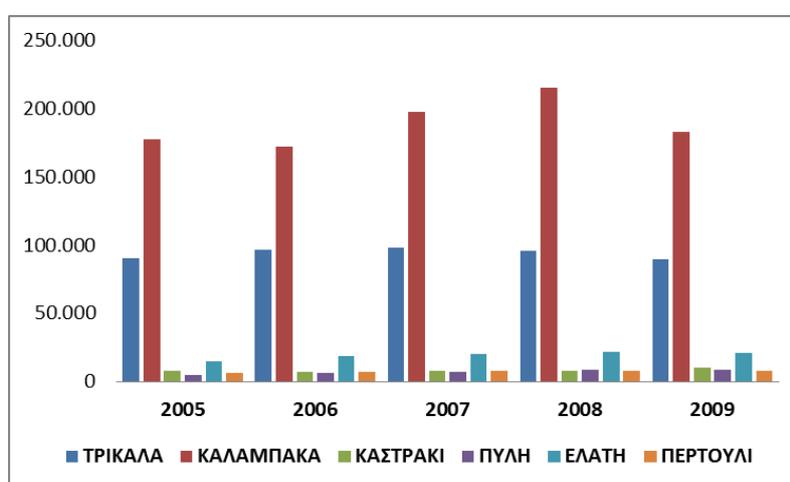
Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή

Στο διάγραμμα της Εικόνας 3.7 παρουσιάζεται συγκριτικά η εξέλιξη των αφίξεων στις υπό εξέταση περιοχές. Παρατηρούμε ότι οι αφίξεις στην Καλαμπάκα ξεπερνούν κατά πολύ τις αφίξεις στις υπόλοιπες περιοχές. Επίσης, φαίνεται μια άνοδος στις αφίξεις της Καλαμπάκας το 2008, ωστόσο την επόμενη χρονιά παρατηρείται μείωση. Ακολουθεί η πόλη των Τρικάλων, όπου παρατηρούνται μικρές διακυμάνσεις στον αριθμό των αφίξεων. Το ίδιο ισχύει και για τις υπόλοιπες υπό εξέταση περιοχές.

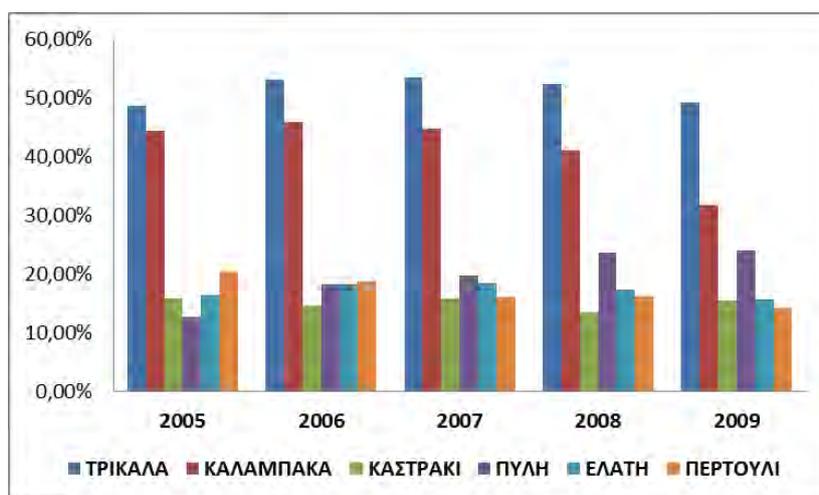
Εικόνα 3.7 Αφίξεις σε επιλεγμένες περιοχές της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (2005 – 2009) (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Στο διάγραμμα της Εικόνας 3.8 παρουσιάζεται συγκριτικά η εξέλιξη των διανυκτερεύσεων στις υπό εξέταση περιοχές. Παρατηρούμε ότι η εικόνα είναι παρόμοια με αυτή των αφίξεων που είδαμε ανωτέρω. Η Καλαμπάκα παρουσιάζει τον μεγαλύτερο αριθμό διανυκτερεύσεων, με την πόλη των Τρικάλων να ακολουθεί. Άνοδος εμφανίζεται και στην περίπτωση αυτή, στον αριθμό των διανυκτερεύσεων στην Καλαμπάκα το έτος 2008, αλλά παρατηρείται επίσης, μείωση το 2009. Στις υπόλοιπες περιοχές εμφανίζονται μικρές διακυμάνσεις.

Εικόνα 3.8 Διανυκτερεύσεις σε επιλεγμένες περιοχές της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (2005 – 2009) (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή)

Όσον αφορά στη μέση πληρότητα, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα της Εικόνας 3.9, η πόλη των Τρικάλων παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ποσοστά, ενώ ακολουθεί η πόλη της Καλαμπάκας. Η μέση πληρότητα των Τρικάλων παρουσιάζει μικρές διακυμάνσεις, ενώ στην Καλαμπάκα παρουσιάζεται μείωση τα τελευταία χρόνια. Μείωση παρουσιάζεται και στη μέση πληρότητα του Περτουλίου, ενώ η Πύλη αντίθετα, παρουσιάζει άνοδο. Στο Καστράκι και την Ελάτη δεν παρουσιάζονται σημαντικές διακυμάνσεις.

Εικόνα 3.9 Μέση πληρότητα σε επιλεγμένες περιοχές της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων (2005 – 2009) (Πηγή: ίδια επεξεργασία στοιχείων από Ελληνική Στατιστική Αρχή)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

4.1. Η Μέθοδος της Ανάλυσης SWOT

Η Μέθοδος της Ανάλυσης SWOT πήρε την ονομασία της από τα αρχικά των λέξεων: «Strengths – Weaknesses – Opportunities – Threats», δηλαδή «Πλεονεκτήματα – Αδυναμίες – Ευκαιρίες – Απειλές». Η συγκεκριμένη μέθοδος αποτελεί μια «γενική τεχνική σχεδιασμού και οργάνωσης ενός συνεκτικού πλαισίου λήψης αποφάσεων» (Βαγιάννη, κ.α. 2002, σελ. 3). Είναι μια από τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες μεθόδους στη στρατηγική διαχείριση, η οποία χρησιμοποιείται για την οικοδόμηση μιας συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής (Goranczewski & Puciato, 2010). Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από την Ανάλυση SWOT, παρουσιάζεται υπό την μορφή πίνακα – μήτρας, όπως αυτή του Πίνακα 4.1.

Πίνακας 4.1 Παρουσίαση μήτρας αποτελεσμάτων Ανάλυσης SWOT

Ευκαιρίες	Απειλές
1.	1.
2.	2.
3.	3.
.....	.....
Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες
1.	1.
2.	2.
3.	3.
.....	.....

Η μέθοδος προήλθε από τον τομέα της διοίκησης επιχειρήσεων, έχοντας ως κύριο σκοπό τη διερεύνηση των εσωτερικών πλεονεκτημάτων και αδυναμιών ενός οργανισμού, αλλά και των εξωτερικών ευκαιριών και απειλών του περιβάλλοντος. Ωστόσο, η

εφαρμογή της μεθόδου έχει επεκταθεί και σε μη επιχειρηματικές περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα σε θέματα αναπτυξιακού χαρακτήρα (Βαγιάννη, κ.α. 2002), όπως η περίπτωση της τουριστικής ανάπτυξης που εξετάζουμε στην παρούσα εργασία.

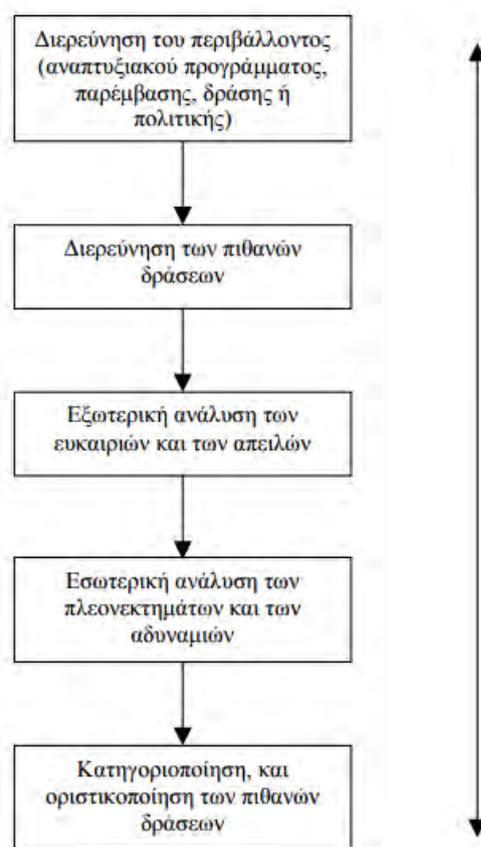
Τα πλεονεκτήματα, δηλαδή οι εσωτερικοί θετικοί παράγοντες, περιλαμβάνουν τους σημαντικότερους πόρους, δεξιότητες και ικανότητες που βελτιώνουν την ανταγωνιστική θέση. Στην περίπτωση ενός τουριστικού προορισμού, αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν μοναδικά τουριστικά πλεονεκτήματα (φυσικά και ανθρωπογενή), αλλά και μια καλά αναπτυγμένη τουριστική υποδομή, με υψηλά προσόντα του ανθρώπινου δυναμικού. Οι αδυναμίες από την άλλη πλευρά, δηλαδή οι εσωτερικοί αρνητικοί παράγοντες οι οποίοι εμποδίζουν την ανάπτυξη, μπορεί να περιλαμβάνουν την κακή οικονομική κατάσταση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αλλά και μια ανεπαρκώς ανεπτυγμένη υποδομή (Goranczewski & Puciato, 2010).

Οι ευκαιρίες, δηλαδή οι εξωτερικοί θετικοί παράγοντες, αποτελούν γεγονότα και περιστάσεις που μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη της ανάπτυξης. Παραδείγματα τέτοιων παραγόντων μπορεί να είναι οι θετικές αλλαγές στη νομοθεσία του τουρισμού, ο επιταχυνόμενος ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης (αύξηση των προσωπικών κερδών και των διαθέσιμων εισοδημάτων), η βελτίωση της κατάστασης στην αγορά του τουρισμού, η βελτίωση των μεταφορικών συνδέσεων με την περιοχή, αλλά και προγράμματα που αποσκοπούν στην απόκτηση εξωτερικών πηγών χρηματοδότησης και επενδύσεων σε είδος ή σε άτομα. Από την άλλη πλευρά οι απειλές, δηλαδή οι εξωτερικοί αρνητικοί παράγοντες, αποτελούν εμπόδια ή κινδύνους που παρεμποδίζουν την ανάπτυξη και την επίτευξη των στόχων. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι αλλαγές στις τουριστικές προτιμήσεις, η δυναμική ανάπτυξη του τουρισμού σε γειτονικές περιοχές (η οποία μπορεί επίσης να είναι ένας θετικός παράγοντας), η οικονομική ύφεση, οι δυσκολίες στη διασυνοριακή κυκλοφορία, η

ανατίμηση του εθνικού νομίσματος ή αρνητικά απρόβλεπτα γεγονότα (π.χ. πλημμύρες, μια τρομοκρατική επίθεση, ένας πόλεμος) (Goranczewski & Puciato, 2010).

Ωστόσο, στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι στην ανάλυση SWOT, δεν είναι απαραίτητο να καθορισθούν όλοι οι ανωτέρω παράγοντες, αλλά θα πρέπει να δοθεί έμφαση σε εκείνους που είναι πρωταρχικής σημασίας και μπορούν να καθορίσουν το μέλλον της τουριστικής ανάπτυξης, στην εκάστοτε περίπτωση (Goranczewski & Puciato, 2010).

Τα στάδια τα οποία ακολουθούνται γενικά, στις περιπτώσεις εφαρμογής της Ανάλυσης SWOT σε θέματα αναπτυξιακού σχεδιασμού, παρουσιάζονται σχηματικά στο διάγραμμα της Εικόνας 4.1.

Εικόνα 4.1 Διαδικασία Ανάλυσης SWOT (Πηγή: Βαγιάννη, κ.α. 2002, σελ. 7)

Κατά το πρώτο στάδιο (διερεύνηση του περιβάλλοντος), εντοπίζονται οι σημαντικότερες τάσεις και προβλήματα που υπάρχει περίπτωση να επηρεάσουν την περιοχή μελέτης. Στο στάδιο διερεύνησης των πιθανών δράσεων, εξετάζονται οι πιθανές δράσεις σε συνδυασμό με τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στο προηγούμενο στάδιο. Κατά την εξωτερική ανάλυση των ευκαιριών και των απειλών, ερευνώνται και τεκμηριώνονται οι ευκαιρίες και απειλές των εξωτερικού περιβάλλοντος. Στην περίπτωση αυτή δίνεται έμφαση στους παράγοντες που δεν ελέγχονται από τις τοπικές αρχές και επηρεάζουν σημαντικά την τοπική ανάπτυξη. Στο επόμενο στάδιο της εσωτερικής ανάλυσης των πλεονεκτημάτων και αδυναμιών, ερευνώνται και τεκμηριώνονται τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες της υπό μελέτης περιοχής. Η έμφαση στην περίπτωση αυτή, δίνεται στις αδυναμίες οι οποίες μπορούν να αντιμετωπισθούν με την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της περιοχής. Στο τελευταίο στάδιο της διαδικασίας, πραγματοποιείται η τελική κατηγοριοποίηση των δράσεων οι οποίες έχουν σκοπό να ενισχύσουν τα πλεονεκτήματα, να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες, και να μειώσουν ή να εξαλείψουν τις αδυναμίες και τις απειλές (Βαγιάννη, κ.α. 2002).

Στις επόμενες ενότητες παρουσιάζεται αναλυτικά η εκ βάθος έρευνα και τεκμηρίωση, των πλεονεκτημάτων και αδυναμιών της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, αλλά και των ευκαιριών και απειλών του εξωτερικού της περιβάλλοντος. Με βάση την ανάλυση αυτή, θα παρουσιασθούν στο επόμενο κεφάλαιο, οι προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων.

4.2. Ευκαιρίες

Όπως είδαμε στο θεωρητικό μέρος της παρούσης εργασίας, οι αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού είχαν ως αποτέλεσμα

να εμφανισθεί σε παγκόσμιο επίπεδο μια τάση προς βιώσιμες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Δεδομένου, ότι οι μορφές αυτές τουρισμού αναπτύσσονται κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου με κατάλληλους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, αντιλαμβανόμαστε ότι η στροφή αυτή στις προτιμήσεις των τουριστών ευνοεί περιοχές όπως η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων. Άλλωστε, όπως είδαμε στην περιγραφή της περιοχής μελέτης, η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων διαθέτει τους απαραίτητους πόρους για την ανάπτυξη του Εναλλακτικού Τουρισμού (το θέμα αυτό θα αναλυθεί εκτενώς στην παράγραφο 4.4 που αφορά στα πλεονεκτήματα της υπό εξέταση περιοχής).

Παράλληλα, σημαντική ευκαιρία αποτελεί και το γεγονός ότι η Ελλάδα ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λαμβάνει κοινοτικούς πόρους μέσω σχετικών προγραμμάτων¹¹, οι οποίοι αφορούν στην Περιφερειακή Ανάπτυξη. Οι πόροι αυτοί μπορούν να διατεθούν για την ανάπτυξη των υποδομών της περιοχής της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, με έμφαση στην ανάπτυξη των τουριστικών υποδομών.

4.3. Απειλές

Σημαντική απειλή του εξωτερικού περιβάλλοντος αποτελεί το γεγονός ότι η παγκόσμια αγορά τουρισμού χαρακτηρίζεται από έντονη ανταγωνιστικότητα. Σήμερα, υπάρχει πληθώρα προορισμών οι οποίοι έχουν μπει δυναμικά στην τουριστική αγορά, προσφέροντας μεγάλη ποικιλία τουριστικών προϊόντων. Ειδικότερα, η αγορά του Εναλλακτικού Τουρισμού, στην οποία μπορεί να βασισθεί η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων, παρουσιάζει μεγάλη ανταγωνιστικότητα τα τελευταία χρόνια, καθώς όλο και περισσότεροι προορισμοί αντιλαμβάνονται την νέα τάση για βιώσιμες εναλλακτικές

---

¹¹ Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες: LEADER I, LEADER II, LEADER+ κ.α.

μορφές τουρισμού. Στο ανταγωνιστικό αυτό πλαίσιο της αγοράς, η τουριστική ανάπτυξη της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων πρέπει να επικεντρωθεί στην προσφορά ξεχωριστού ποιοτικού προϊόντος, ούτως ώστε να μπορέσει να επιβιώσει στο έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Παράλληλα, η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών έχει πλήξει έντονα την Ελλάδα, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται δυσκολίες σε όλο το φάσμα και σε όλους τους εμπλεκόμενους του τουρισμού. Οι δυσκολίες εμφανίζονται για παράδειγμα, στους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους της πολιτείας αλλά και της τοπικής αυτοδιοίκησης για την περιφερειακή ανάπτυξη. Επίσης, η οικονομική κρίση έχει πλήξει σημαντικά τους επιχειρηματίες του κλάδου, οι οποίοι δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, με αποτέλεσμα σε αρκετές περιπτώσεις να οδηγούνται σε αδυναμία πληρωμών, ακόμα και παύση των εργασιών τους.

Η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών, είχε ως αποτέλεσμα επίσης, να αυξηθεί σημαντικά το ποσοστό ανεργίας της Ελλάδας, γεγονός το οποίο οδήγησε ένα μεγάλο αριθμό Ελλήνων, κυρίως νέων, στη μετανάστευση. Ειδικότερα οι αγροτικές περιοχές της χώρας παρουσιάζουν σταδιακή ερήμωση, καθώς η έλλειψη θέσεων εργασίας οδηγεί στην εσωτερική μετανάστευση προς τα αστικά κέντρα, ή μετανάστευση σε χώρες του εξωτερικού.

4.4. Πλεονεκτήματα

Από την παρουσίαση της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων που πραγματοποιήθηκε στο θεωρητικό μέρος της παρούσης εργασίας, διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για μια περιοχή με αξιόλογους τουριστικούς πόρους. Συγκεκριμένα, ξεχωρίζουν οι φυσικοί πόροι της περιοχής, οι οποίοι συνθέτουν ένα ξεχωριστό φυσικό τοπίο. Σημαντικό πλεονέκτημα αποτελεί το γεγονός ότι οι φυσικοί πόροι της

περιοχής χαρακτηρίζονται από μεγάλη ποικιλία (όρη, ποτάμια, σπηλιές, βιότοποι κ.α.) γεγονός το οποίο μπορεί να προσελκύσει τουρίστες διάφορων ειδικών ενδιαφερόντων, αλλά και γενικότερα ανθρώπους οι οποίοι αναζητούν έναν εναλλακτικό τρόπο διακοπών.

Επίσης, το μοναδικό γεωλογικό φαινόμενο των Μετεώρων αποτελεί ένα ξεχωριστό τοπίο, τόσο για τους λάτρεις της φύσης όσο και για οποιονδήποτε άλλο επισκέπτη, η μοναδικότητα του οποίου προσθέτει σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην περιοχή της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων.

Παράλληλα, οι Μονές των Μετεώρων, αλλά και το πλήθος ιστορικών ναών που βρίσκονται στην περιοχή, αποτελούν σημαντικό παράγοντα έλξης τουριστών από όλο τον κόσμο. Τα Μετέωρα θεωρούνται ως το δεύτερο σημαντικότερο θρησκευτικό προορισμό, μετά το Άγιο Όρος, γεγονός το οποίο, σε συνδυασμό με την μοναδικότητα του φυσικού τοπίου, προσθέτει επίσης, σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην περιοχή της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων.

Εκτός του μοναστηριακού και θρησκευτικού πλούτου της περιοχής, ξεχωρίζει επίσης, ένας μεγάλος αριθμός μνημείων, τα οποία προσδίδουν μια ξεχωριστή πολιτιστική ταυτότητα στην περιοχή. Επίσης, στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός παραδοσιακών οικισμών, οι οποίοι συνεισφέρουν στην δημιουργία ξεχωριστής τουριστικής εικόνας της περιοχής.

Η περιοχή της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων ξεχωρίζει επίσης, και για την λαϊκή της παράδοση, μέσω διάφορων τοπικών παραδοσιακών προϊόντων, αλλά και μέσω των πολιτιστικών και λαογραφικών εκδηλώσεων που αναδεικνύουν την πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής.

Στα πλεονεκτήματα της περιοχής θα πρέπει να προστεθούν επίσης, οι προσπάθειες που γίνονται τα τελευταία χρόνια για την

προώθηση δραστηριοτήτων Εναλλακτικού Τουρισμού. Όπως είδαμε στο θεωρητικό μέρος της παρούσης εργασίας, στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων λαμβάνουν χώρα πολλές εναλλακτικές δραστηριότητες, καθώς το φυσικό τοπίο της περιοχής ενδείκνυται για έναν μεγάλο αριθμό από αυτές.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων υπάρχουν αξιόλογες ξενοδοχειακές υποδομές. Ειδικότερα, στην περιοχή της Καλαμπάκας, η οποία εξυπηρετεί κυρίως τους επισκέπτες των Μετεώρων, υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός καταλυμάτων.

4.5. Μειονεκτήματα

Παρά τα σημαντικά πλεονεκτήματα της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, η ανάλυση των τουριστικών πόρων της περιοχής που πραγματοποιήθηκε, καταδεικνύει και μια σειρά από σημαντικά μειονεκτήματα, τα οποία δρουν ανασταλτικά στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Η ορεινότητα της περιοχής, παρόλο που προσθέτει σημαντικά πλεονεκτήματα στην εικόνα του προορισμού, έχει ταυτόχρονα ως αποτέλεσμα να αυξάνει κατά πολύ το κόστος των έργων υποδομής στην περιοχή. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη βασικών έργων υποδομής, κυρίως όσον αφορά στο οδικό δίκτυο. Συνεπώς, παρουσιάζονται προβλήματα κυρίως στη σύνδεση μεταξύ των ορεινών οικισμών.

Σημαντικό μειονέκτημα της περιοχής της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων αποτελεί επίσης, η έλλειψη αεροδρομίου, γεγονός το οποίο καθιστά προβληματική τη σύνδεση της περιοχής με χώρες του εξωτερικού. Το πρόβλημα έλλειψης αεροδρομίου, ωστόσο είναι γενικότερο στην περιοχή της Περιφέρειας Θεσσαλίας.

Από την παρουσίαση των δημογραφικών στοιχείων της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, διαπιστώθηκε επίσης ότι μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού είναι μεγάλης ηλικίας. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει την έλλειψη του ενεργού εργατικού δυναμικού της περιοχής, το οποίο είναι ωστόσο απαραίτητο για την δραστηριοποίηση στον τουριστικό τομέα.

4.6 Συγκέντρωση Αποτελεσμάτων

Από την Ανάλυση SWOT που πραγματοποιήθηκε στις προηγούμενες ενότητες, προέκυψαν τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην μήτρα του Πίνακα 4.2.

Πίνακας 4.2 Αποτελέσματα Ανάλυσης SWOT Analysis για τους τουριστικούς πόρους της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων

Ευκαιρίες	Απειλές
<ul style="list-style-type: none"> - Παγκόσμια τάση προς βιώσιμες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. - Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αναπτύσσονται κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου με κατάλληλους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους. - Κοινοτικοί πόροι (προγράμματα Ευρωπαϊκής Ένωσης). 	<ul style="list-style-type: none"> - Ανταγωνιστικότητα τουριστικής αγοράς. - Ανταγωνιστικότητα αγοράς εναλλακτικού τουρισμού. - Μεγάλη ποικιλία τουριστικών προορισμών. - Οικονομική κρίση. - Έλλειψη κρατικών πόρων για την περιφερειακή ανάπτυξη. - Οικονομικές δυσκολίες στους επιχειρηματίες του κλάδου. - Μεγάλο ποσοστό ανεργίας. - Μετανάστευση στο εξωτερικό. - Εσωτερική μετανάστευση στα αστικά κέντρα. - Ερήμωση αγροτικών περιοχών.

Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα
<ul style="list-style-type: none"> - Αξιόλογοι τουριστικοί πόροι. - Οι φυσικοί πόροι της περιοχής συνθέτουν ένα ξεχωριστό φυσικό τοπίο. - Οι φυσικοί πόροι της περιοχής χαρακτηρίζονται από μεγάλη ποικιλία. - Μοναδικό γεωλογικό φαινόμενο Μετεώρων. - Μονές Μετεώρων ως θρησκευτικός προορισμός. - Πλήθος εκκλησιαστικών και μοναστηριακών μνημείων. - Πλήθος ιστορικών και πολιτιστικών μνημείων. - Μεγάλος αριθμός παραδοσιακών οικισμών. - Λαϊκή παράδοση, τοπικά προϊόντα και πολιτιστικές εκδηλώσεις και έθιμα. - Δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού. - Αξιόλογες ξενοδοχειακές υποδομές. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ορεινότητα. - Αυξημένο κόστος έργων υποδομής. - Έλλειψη βασικών έργων υποδομής όσον αφορά στο οδικό δίκτυο - προβλήματα στη σύνδεση μεταξύ των ορεινών οικισμών. - Έλλειψη αεροδρομίου. - Έλλειψη του ενεργού εργατικού δυναμικού.

Ο Πίνακας 4.2 παρουσιάζει συγκεντρωμένες τις ευκαιρίες και απειλές του περιβάλλοντος, αλλά και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, έτσι όπως προέκυψαν από τις προηγούμενες ενότητες. Τα αποτελέσματα αυτά είναι χρήσιμα για την αξιολόγηση των τουριστικών πόρων της υπό εξέταση περιοχής.

Ξεκινώντας από την εξέταση του εξωτερικού περιβάλλοντος, διαπιστώνουμε ότι η παγκόσμια στροφή προς τις βιώσιμες εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελεί σημαντική ευκαιρία για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης. Όπως είδαμε αναλυτικά, η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων διαθέτει τους απαραίτητους φυσικούς και ανθρωπογενείς πόρους για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Άλλωστε, οι μορφές αυτές τουρισμού αναπτύσσονται κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου με κατάλληλους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, όπως αυτή της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Επίσης, η Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει πρόσβαση σε μια σειρά από χρηματοδοτικά προγράμματα, τα οποία μπορούν να διατεθούν για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

Ωστόσο, παρατηρούμε ότι στο εξωτερικό περιβάλλον εντοπίζονται και ορισμένες απειλές, όπως για παράδειγμα το ανταγωνιστικό περιβάλλον της τουριστικής αγοράς γενικά, αλλά και ειδικότερα της αγοράς του Εναλλακτικού Τουρισμού. Επίσης, ανασταλτικός παράγοντας αποτελεί και η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη οικονομικών πόρων για την ανάπτυξη της περιφέρειας, τις οικονομικές δυσκολίες των επαγγελματιών του τουριστικού κλάδου, το μεγάλο ποσοστό ανεργίας, αλλά και το σημαντικό ρεύμα μετανάστευσης, το οποίο οδηγεί στην ερήμωση της ελληνικής υπαίθρου.

Μελετώντας το εσωτερικό περιβάλλον, η γενική εικόνα που λαμβάνουμε για την Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων, είναι ότι διαθέτει πολλούς και αξιόλογους τουριστικούς πόρους, οι οποίοι μπορούν να αξιοποιηθούν κατάλληλα για την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή. Ειδικότερα οι φυσικοί πόροι της περιοχής, με τα Μετέωρα να ξεχωρίζουν με τη μοναδικότητά τους, παρέχουν ένα σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην περιοχή.

Πλεονέκτημα αποτελεί επίσης, η ύπαρξη εκκλησιαστικών, μοναστηριακών και πολιτιστικών μνημείων, αλλά και παραδοσιακών οικισμών, τα οποία έρχονται να προσθέσουν ένα ακόμα ξεχωριστό στοιχείο στην εικόνα του προορισμού. Έντονο είναι επίσης, το στοιχείο της πολιτιστικής παράδοσης, ενισχύοντας περαιτέρω την ξεχωριστή ταυτότητα του προορισμού.

Ωστόσο, διαπιστώνουμε και ορισμένα προβλήματα στο εσωτερικό περιβάλλον της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Ένα από αυτά είναι η ορεινότητα της περιοχής, η οποία, παρόλο που αποτελεί πλεονέκτημα ως φυσικός πόρος, ωστόσο οδηγεί σε αυξημένο κόστος έργων υποδομής. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη βασικών έργων υποδομής όσον αφορά στο οδικό δίκτυο και την εμφάνιση προβλημάτων στη σύνδεση μεταξύ των ορεινών οικισμών. Επίσης, η έλλειψη αεροδρομίου δημιουργεί πρόβλημα στη σύνδεση της περιοχής με χώρες του εξωτερικού. Τέλος, διαπιστώθηκε έλλειψη ενεργού εργατικού δυναμικού, καθώς μεγάλο μέρος του πληθυσμού της περιοχής είναι μεγάλης ηλικίας.

Από την ανωτέρω Ανάλυση SWOT που πραγματοποιήθηκε προκύπτουν μια σειρά από προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων, οι οποίες παρουσιάζονται αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

5.1. Προτάσεις Οργάνωσης Τουρισμού

Η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων αποτελεί μια αρκετά ανεπτυγμένη τουριστικά περιοχή, ωστόσο απαιτούνται ορισμένες δράσεις αποτελεσματικής οργάνωσης του τουρισμού της περιοχής. Η αποτελεσματική οργάνωση αποτελεί άλλωστε, όπως και για κάθε άλλο τουριστικό προορισμό, σημαντικό παράγοντα για την τουριστική ανάπτυξη. Στα πλαίσια αυτά, προτείνονται οι εξής δράσεις:

- Οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων:* η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία φυσικών και ανθρωπογενών πόρων, οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν εκπαιδευτικό αντικείμενο σε ομάδες ανθρώπων με ειδικά ενδιαφέροντα. Προτείνεται λοιπόν, η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία μπορούν να έχουν ως θέμα, ενδεικτικά: το γεωλογικό φαινόμενο των Μετεώρων, την χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής, τα θρησκευτικά μνημεία της περιοχής, τα πολιτιστικά μνημεία της περιοχής κ.α.
- Οργάνωση ειδικών θεματικών διαδρομών:* οι ειδικές θεματικές διαδρομές, αποτελούν τα τελευταία χρόνια μια τακτική η οποία χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για την ανάδειξη τουριστικών προορισμών. Στη συγκεκριμένη περίπτωση προτείνεται η οργάνωση ειδικών θεματικών διαδρομών, οι οποίες μπορούν να έχουν ως ειδικό θέμα ενδεικτικά: τα θρησκευτικά μνημεία της περιοχής (Μονές, Ιεροί Ναοί), τους παραδοσιακούς οικισμούς της περιοχής κ.α.

- Δράσεις για τη διατήρηση του αγροτικού τοπίου*: από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε διαπιστώθηκε ότι ο αγροτικός τομέας της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, έχει κυρίως συμπληρωματικό χαρακτήρα. Ωστόσο, θα πρέπει να διατηρηθεί, καθώς το αγροτικό τοπίο αποτελεί παράγοντα ο οποίος συμπληρώνει την εικόνα του τουριστικού προορισμού. Συνεπώς, προτείνονται δράσεις για την ενίσχυση του αγροτικού τομέα, ο οποίος θα πρέπει να δραστηριοποιείται παράλληλα με τον τουρισμό.
- Δημιουργία Κέντρων Πληροφόρησης και Ενημέρωσης*: στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων υπάρχει, όπως είδαμε αναλυτικά σε προηγούμενες ενότητες, μεγάλη ποικιλία τουριστικών πόρων. Για την καλύτερη οργάνωση των πόρων αυτών, προτείνεται η δημιουργία κέντρων πληροφόρησης και ενημέρωσης των τουριστών σε κομβικά σημεία της περιοχής (π.χ. Μετέωρα, Καλαμπάκα, Καστράκι, Ελάτη, Περούλι, Πύλη κ.α.). Σκοπός των κέντρων αυτών θα πρέπει να είναι η εξυπηρέτηση των τουριστών και η ενημέρωσή τους σχετικά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής (π.χ. παροχή χαρτών, παροχή πληροφοριών ειδικού ενδιαφέροντος, ενημέρωση για εναλλακτικές δραστηριότητες κ.α.).
- Επισκευή και συντήρηση μνημείων*: όπως είδαμε αναλυτικά σε προηγούμενες ενότητες, βασικό χαρακτηριστικό της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων αποτελεί η πληθώρα μνημείων που βρίσκονται στην περιοχή, τα οποία αποτελούν σημαντικό παράγοντα έλξης τουριστών. Συνεπώς, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στη διατήρηση των μνημείων αυτών.
- Έργα υποδομών για τη βελτίωση της πρόσβασης στους ορεινούς οικισμούς και χωριά*: ένα από τα μειονεκτήματα της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων αποτελεί η έλλειψη έργων υποδομής, κυρίως όσον αφορά στο οδικό δίκτυο. Συνεπώς,

προτείνεται να δοθεί προτεραιότητα στα έργα αυτά, ούτως ώστε να διευκολυνθεί η τουριστική κίνηση προς τις περιοχές αυτές.

-Κίνητρα για τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των τουριστικών καταλυμάτων: όπως είδαμε σε προηγούμενη ενότητα, η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων διαθέτει έναν αξιόλογο αριθμό καταλυμάτων. Ωστόσο, για να μπορέσει να αποκτήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα θα πρέπει να δοθούν κίνητρα στους επιχειρηματίες για τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των τουριστικών καταλυμάτων.

5.2. Προτάσεις Συντονισμού

Η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής περιλαμβάνει μια σειρά από εμπλεκόμενους, οι οποίοι θα πρέπει να συμμετέχουν, να συνεργάζονται και να συντονίζονται μεταξύ τους για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος. Οι εμπλεκόμενοι στην τουριστική ανάπτυξη είναι κυρίως η τοπική κοινωνία και η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Στο πλαίσιο αυτό προτείνονται οι εξής δράσεις για τον αποτελεσματικό συντονισμό των εμπλεκομένων:

-Δημιουργία συλλόγων/ενώσεων ειδικών ενδιαφερόντων: στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων λαμβάνουν χώρα, όπως είδαμε σε προηγούμενη ενότητα, πολλές εναλλακτικές δραστηριότητες. Για τον καλύτερο συντονισμό των δραστηριοτήτων αυτών προτείνεται η δημιουργία σχετικών συλλόγων ή ενώσεων, οι οποίοι θα οργανώνουν αποτελεσματικά, αλλά και θα προβάλουν τις δράσεις που υλοποιούν. Στους συλλόγους/ενώσεις μπορούν να συμμετέχουν οι τοπικοί κάτοικοι, οι τοπικοί επιχειρηματίες, αλλά και οποιοσδήποτε άλλος επιθυμεί. Ενδεικτικά αναφέρεται η δημιουργία ορειβατικού συλλόγου,

αναρριχητικού συλλόγου, συλλόγου Rafting και Trekking, συλλόγου Trekking και Rappel, συλλόγου Mountain bike κ.α. Επίσης, μπορούν να δημιουργηθούν πολιτιστικοί σύλλογοι οι οποίοι θα αποσκοπούν στη διατήρηση και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής.

-*Δράσεις συνεργασίας Τοπικής Αυτοδιοίκησης και τοπικής κοινότητας:* για να μπορέσουν να υλοποιηθούν οι δράσεις τουριστικής ανάπτυξης θα πρέπει να υπάρχει συντονισμός και συνεργασία μεταξύ της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της τοπικής κοινότητας. Στο πλαίσιο αυτό προτείνονται δράσεις συνεργασίας, οι οποίες θα αποσκοπούν στην προώθηση των αμοιβαίων συμφερόντων για τουριστική ανάπτυξη. Οι δράσεις αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν για παράδειγμα: συμμετοχή μελών της κοινότητας στις αποφάσεις της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης, διοργάνωση ενημερωτικών εκδηλώσεων και ανοιχτών συζητήσεων από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, συντονισμός των δράσεων των τοπικών κατοίκων από την Τοπική Αυτοδιοίκηση κ.α.

5.3. Προτάσεις Προβολής και Marketing

Η προβολή και η προώθηση ενός τουριστικού προορισμού, αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την τουριστική ανάπτυξη του προορισμού αυτού. Συνεπώς, προτείνονται οι εξής δράσεις για την προβολή και την προώθηση της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων:

-*Δημιουργία ξεχωριστής «εικόνας» προορισμού:* η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων διαθέτει όλα τα απαραίτητα χαρακτηριστικά, τα οποία την καθιστούν ξεχωριστή (ποικιλία φυσικών πόρων, μοναδικότητα Μετεώρων, πληθώρα θρησκευτικών και πολιτιστικών μνημείων, έντονη πολιτιστική

ταυτότητα κ.α.). Συνεπώς, οι δράσεις προβολής και προώθησης της περιοχής θα πρέπει να δίνουν έμφαση στα χαρακτηριστικά αυτά, ούτως ώστε να προωθηθεί η ξεχωριστή «εικόνα» του προορισμού.

- Προβολή και προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού:*
Όπως προέκυψε από την Ανάλυση SWOT που πραγματοποιήθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων αποτελεί μια περιοχή με ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά και ξεχωριστή πολιτιστική ταυτότητα. Οι ξεχωριστοί αυτοί φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι, αποτελούν βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Συνεπώς, η προβολή και η προώθηση του τουρισμού θα πρέπει να επικεντρωθεί στην προώθηση του εναλλακτικού τουρισμού, εκμεταλλευόμενη την παγκόσμια τάση για βιώσιμες μορφές τουρισμού. Ενδεικτικά προτείνεται η προβολή των εξής εναλλακτικών μορφών τουρισμού, για τις οποίες υπάρχει το απαραίτητο υπόβαθρο στην περιοχή: θρησκευτικός τουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός, οικοτουρισμός, χειμερινός τουρισμός, περιηγητικός τουρισμός, τουρισμός περιπέτειας, ορειβατικός τουρισμός κ.α.
- Συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις:* ένας αποτελεσματικός τρόπος προβολής και προώθησης ενός τουριστικού προορισμού είναι η συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις. Συνεπώς, προτείνεται η συμμετοχή της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων σε αντίστοιχες εκθέσεις, όπου θα μπορέσει να παρουσιάσει στο ενδιαφερόμενο κοινό τους τουριστικούς πόρους της περιοχής.
- Χρήση του Διαδικτύου:* το διαδίκτυο αποτελεί σήμερα ένα σημαντικό εργαλείο πληροφόρησης. Πολλοί τουριστικοί προορισμοί παγκοσμίως χρησιμοποιούν το διαδίκτυο σε πολύ

μεγάλο βαθμό, για την προβολή και την προώθηση του τουριστικού τους προϊόντος. Συνεπώς, προτείνεται η δημιουργία εξειδικευμένης ηλεκτρονικής ιστοσελίδας, η οποία θα παρέχει πληροφορίες σχετικά με: τη μετάβαση στην περιοχή, τη διαμονή, την ψυχαγωγία, τις εναλλακτικές δραστηριότητες, το φυσικό τοπίο, τα θρησκευτικά και πολιτιστικά μνημεία, αλλά και κάθε άλλη πληροφορία η οποία μπορεί να φανεί χρήσιμη στους ενδιαφερόμενους να επισκεφθούν την περιοχή. Επίσης, προτείνεται η προώθηση της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων ως τουριστικό προορισμό, μέσω εξειδικευμένων τουριστικών ηλεκτρονικών ιστοσελίδων.

-Δημιουργία έντυπου υλικού με έμφαση στην ξεχωριστή «εικόνα» και τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού: προτείνεται η δημιουργία έντυπου διαφημιστικού υλικού, στο οποίο θα δίνεται έμφαση στην ανάδειξη των ξεχωριστών τουριστικών πόρων της περιοχής και των δραστηριοτήτων εναλλακτικού τουρισμού. Το υλικό αυτό προτείνεται να διανεμηθεί τόσο στο εξωτερικό (για παράδειγμα στις διεθνείς εκθέσεις που αναφέρθηκαν ανωτέρω), όσο και στο εσωτερικό, σε διάφορες περιοχές της χώρας.

5.4. Άλλες Προτάσεις

Όπως προέκυψε από την παρουσίαση των δημογραφικών χαρακτηριστικών της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού είναι μεγάλης ηλικίας. Συνεπώς, στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να παρουσιασθούν ορισμένες προτάσεις για την παρακίνηση των νέων να παραμείνουν ή να επιστρέψουν στην περιοχή. Οι εν λόγω προτάσεις είναι οι εξής:

-Κίνητρα για την επιχειρηματικότητα των νέων στην περιοχή:
όπως είδαμε αναλυτικά σε προηγούμενη ενότητα, η οικονομική κρίση έχει οδηγήσει ένα μεγάλο αριθμό νέων ανθρώπων να εγκαταλείψουν τις αγροτικές περιοχές. Ωστόσο, η ανάπτυξη του τουρισμού απαιτεί ενεργό εργατικό δυναμικό, ενώ οι νέοι άνθρωποι είναι αυτοί οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν ακόμα περισσότερο στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμών. Συνεπώς, προτείνεται η παροχή κινήτρων για την επιχειρηματικότητα των νέων στην περιοχή, για παράδειγμα μέσω επιδοτήσεων.

-Επαγγελματική κατάρτιση των νέων της περιοχής: ο τουριστικός τομέας αποτελεί έναν εξειδικευμένο κλάδο ο οποίος απαιτεί συγκεκριμένα προσόντα. Συνεπώς, προτείνονται δράσεις για την αναβάθμιση των προσόντων των νέων που ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στον τομέα του τουρισμού. Τέτοιες δράσεις είναι για παράδειγμα η διοργάνωση σεμιναρίων επαγγελματικής κατάρτισης, με έμφαση στην ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το φυσικό περιβάλλον της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων αποτελεί το σημαντικότερο τουριστικό της πόρο, συνεπώς, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία και την ανάδειξή του. Οι δράσεις τις οποίες προτείνουμε για την προστασία και την ανάδειξη των φυσικών πόρων της περιοχής είναι οι εξής:

-Δράσεις προστασίας και ανάδειξης φυσικού περιβάλλοντος: οι δράσεις αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν για παράδειγμα περιφράξεις, σημάνσεις, ενέργειες προστασίας από πυρκαγιές κ.α. Σημαντικός παράγοντας για την υλοποίηση των δράσεων αυτών είναι η ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και ο εθελοντισμός.

- Δημιουργία Κέντρων Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης:* προτείνεται η δημιουργία Κέντρων Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης στα σημεία τα οποία είναι περισσότερο επισκέψιμα. Σκοπός των εν λόγω κέντρων θα είναι η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των επισκεπτών, σχετικά με περιβαλλοντικά θέματα της περιοχής.
- Δράσεις για την προστασία των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους:* οι περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους αποτελούν σημαντικό μέσο ενίσχυσης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων. Συνεπώς, προτείνεται η οργάνωση δράσεων για την προστασία των περιοχών αυτών, τόσο σε επίπεδο τοπικής κοινότητας όσο και σε επίπεδο διοίκησης. Οι δράσεις αυτές μπορούν για παράδειγμα να εστιάζουν στην προστασία των περιοχών από το ανεξέλεγκτο κυνήγι, την ρύπανση και γενικότερα κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία μπορεί να είναι επιβλαβής για τις περιοχές αυτές.
- Εκπόνηση Περιβαλλοντικών Μελετών σε τοπικό επίπεδο:* η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να επιφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα, ωστόσο σε περιοχές ιδιαίτερων φυσικών πόρων, όπως αυτή της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, θα πρέπει να πραγματοποιείται με βιώσιμο τρόπο. Συνεπώς, προτείνεται η εκπόνηση Περιβαλλοντικών Μελετών για την τουριστική ανάπτυξη των επί μέρους περιοχών: Καλαμπάκα – Καστράκι – Μετέωρα, Πύλη – Ελάτη – Περούλι, αλλά και της πόλης των Τρικάλων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η έρευνα και η Ανάλυση SWOT που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα εργασία, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων αποτελεί μια περιοχή με πληθώρα τουριστικών πόρων. Ειδικότερα οι φυσικοί πόροι της περιοχής, με το γεωλογικό φαινόμενο των Μετεώρων να ξεχωρίζει μεταξύ αυτών, προσδίδουν ένα σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην περιοχή. Επίσης, η περιοχή χαρακτηρίζεται και από πληθώρα ανθρωπογενών πόρων, από τους οποίους ξεχωρίζουν τα θρησκευτικά και πολιτιστικά μνημεία, οι παραδοσιακοί οικισμοί, αλλά και το αστικό τοπίο της πόλης των Τρικάλων. Έντονο είναι επίσης, το πολιτιστικό στοιχείο το οποίο προσδίδει μια ξεχωριστή πολιτιστική ταυτότητα στην περιοχή.

Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά είναι αυτά τα οποία θα πρέπει να αναδειχθούν, καθώς αποτελούν το απαραίτητο υπόβαθρο για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού. Η Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων οφείλει να εκμεταλλευτεί την παγκόσμια τάση προς τις βιώσιμες μορφές τουρισμού, καθώς διαθέτει τους απαραίτητους τουριστικούς πόρους για το σκοπό αυτό.

Ωστόσο, το εξωτερικό περιβάλλον περιλαμβάνει μια σειρά από απειλές στις οποίες θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία. Μεταξύ των σημαντικότερων απειλών του περιβάλλοντος συγκαταλέγονται το ανταγωνιστικό περιβάλλον της τουριστικής αγοράς γενικά, αλλά και ειδικότερα της αγοράς του Εναλλακτικού Τουρισμού, η οικονομική κρίση, η έλλειψη οικονομικών πόρων για την ανάπτυξη της περιφέρειας, οι οικονομικές δυσκολίες των επαγγελματιών του τουριστικού κλάδου, το μεγάλο ποσοστό ανεργίας, αλλά και το σημαντικό ρεύμα μετανάστευσης, το οποίο οδηγεί στην ερήμωση της ελληνικής υπαίθρου.

Η απειλή του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος μπορεί να αντιμετωπισθεί αναδεικνύοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της

περιοχής, τα οποία την καθιστούν ξεχωριστή, με αποτέλεσμα να διαθέτει σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Όσον αφορά στις οικονομικές δυσκολίες των επαγγελματιών του κλάδου και του μεγάλου ποσοστού ανεργίας, θα πρέπει να δοθούν οικονομικά κίνητρα στους επιχειρηματίες, αλλά και στους εργαζόμενους, μέσω της εκμετάλλευσης κοινοτικών πόρων από αντίστοιχα κοινοτικά προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.

Στα μειονεκτήματα της περιοχής συγκαταλέγονται η ορεινότητα της περιοχής, η οποία οδηγεί σε αυξημένο κόστος έργων υποδομής, η έλλειψη βασικών έργων υποδομής όσον αφορά στο οδικό δίκτυο και η εμφάνιση προβλημάτων στη σύνδεση μεταξύ των ορεινών οικισμών. Επίσης, η έλλειψη αεροδρομίου δημιουργεί πρόβλημα στη σύνδεση της περιοχής με χώρες του εξωτερικού. Τέλος, διαπιστώθηκε έλλειψη ενεργού εργατικού δυναμικού, καθώς μεγάλο μέρος του πληθυσμού της περιοχής είναι μεγάλης ηλικίας. Τα συγκεκριμένα προβλήματα αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, συνεπώς θα πρέπει να επικεντρωθούν οι προσπάθειες στην μείωση ή ακόμα και την εξάλειψή τους.

Τα προβλήματα υποδομών μπορούν να αντιμετωπισθούν με τη χρήση κοινοτικών πόρων, οι οποίοι μπορούν να δοθούν για την αναβάθμιση του ορεινού οδικού δικτύου της περιοχής. Επίσης, η έλλειψη νέων στην περιοχή μπορεί να αντιμετωπισθεί με την παροχή κινήτρων, αλλά και κατάρτισης, τα οποία μπορούν επίσης να καλυφθούν από κοινοτικούς πόρους.

Από τα ανωτέρω συμπεράσματα οδηγούμαστε στις εξής προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων:

-Οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων

- Οργάνωση ειδικών θεματικών διαδρομών
- Δράσεις για τη διατήρηση του αγροτικού τοπίου
- Δημιουργία Κέντρων Πληροφόρησης και Ενημέρωσης
- Επισκευή και συντήρηση μνημείων
- Έργα υποδομών για τη βελτίωση της πρόσβασης στους ορεινούς οικισμούς και χωριά
- Κίνητρα για τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των τουριστικών καταλυμάτων
- Δημιουργία συλλόγων/ενώσεων ειδικών ενδιαφερόντων
- Δράσεις συνεργασίας Τοπικής Αυτοδιοίκησης και τοπικής κοινότητας
- Δημιουργία ξεχωριστής «εικόνας» προορισμού
- Προβολή και προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις
- Χρήση του Διαδικτύου
- Δημιουργία έντυπου υλικού με έμφαση στην ξεχωριστή «εικόνα» και τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού
- Κίνητρα για την επιχειρηματικότητα των νέων στην περιοχή
- Επαγγελματική κατάρτιση των νέων της περιοχής
- Δράσεις προστασίας και ανάδειξης φυσικού περιβάλλοντος
- Δημιουργία Κέντρων Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης
- Δράσεις για την προστασία των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους
- Εκπόνηση Περιβαλλοντικών Μελετών σε τοπικό επίπεδο

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα εργασία ευελπιστούμε να αποτελέσει το έναυσμα για περαιτέρω διερεύνηση

της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, η οποία διαθέτει όλους τους απαραίτητους τουριστικούς πόρους οι οποίοι μπορούν να την καταστήσουν έναν μοναδικό τουριστικό προορισμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσσα

- Ανδριώτης, Κ. (2003), Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά του, *ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος*, 20-21/2003 ISSN 1105-326, σελ. 139 – 154.
- Βαγιάννη, Ε., Ιωσηφίδης, Θ. & Πετανίδου, Θ. (2002), *Η χρήση της ανάλυσης SWOT στο χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό: η περίπτωση οικοτουριστικού σχεδιασμού στο Πολιχνίτο Λέσβου*, Ηλεκτρονικά διαθέσιμο στη διεύθυνση: http://www.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/TEL_DIMOS_I/SWOT_final.pdf (τελευταία πρόσβαση: 24/5/2015).
- Γιάννη, Ε. (2008), *Εναλλακτικός Τουρισμός στο Νομό Τρικάλων*, Πτυχιακή Εργασία, Α.Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, Θεσσαλονίκη.
- Ε.Ο.Τ. (2003α), *Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Θεσσαλίας – Αστικά Κέντρα Θεσσαλίας*, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Υπουργείο Ανάπτυξης, Αθήνα.
- Ε.Ο.Τ. (2003β), *Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Θεσσαλίας – Περιοχή Καλαμπάκας – Μετεώρων*, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Υπουργείο Ανάπτυξης, Αθήνα.
- Ε.Ο.Τ. (2003γ), *Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Θεσσαλίας – Περιοχή Ελάτης – Κόζιακα – Πύλης - Περτουλίου*, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Υπουργείο Ανάπτυξης, Αθήνα.
- Κοκκώσης Χ. & Τσάρτας Π. (2001), *Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Σπιλάνης, Γ. & Βαγιάννη, Ε. (2002), Βιώσιμος τουρισμός και φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα,

Συνέδριο: Φέρουσα Ικανότητα και Διαχείριση Επισκεπτών στις Προστατευόμενες Περιοχές, Αθήνα, 31/5 - 1/6/, Οργάνωση WWF.

Στάμου, Ν. & Παπαδόπουλος, Ι. (2001), Διαδικασίες και προοπτικές της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης. Η περίπτωση του Νομού Τρικάλων, *Γεωτεχνικά Επιστημονικά Θέματα*, Τόμος 12, Σειρά VI, σελ. 250 – 264.

Τσάρτας, Π., Σταυρινούδης, Θ., Ζαγκότση, Σ., Κυριακάκη, Α. & Βασιλείου, Μ. (2010), *Τουρισμός και Περιβάλλον*, WWF Οδηγός για το Περιβάλλον, WWF Ελλάς, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

Ana, I. (2008), The Tourism Destination Marketing - a mandatory course for the students of tourism, *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, Vol. 17, Issue 4, pp. 918 – 922.

Broad, S. & Spencer, R. (2008), Shifting Paradigms: the convergence of tourism, conservation and development, In: Sutheeshna, S. B., Sitikanta, M. & Bivraj B.P., *Tourism Development Revisited: Concepts, Issues and Paradigms*, Response Books, New Delhi, India.

Brunt, P. & Courtney, P. (1999), Host Perceptions of Sociocultural Impacts, *Annals of Tourism Research*, Vol. 26, No. 3, pp. 493 – 515.

Cohen, E. (1984), The Sociology of Tourism: Approaches, Issues, and Findings, *Annual Review of Sociology*, Vol. 10, pp. 373 – 392.

Frechtling, D.C. (2001), *Forecasting tourism demand: methods and strategies*, Butterworth-Heinemann, Oxford.

- Goranczewski, B. & Puciato, D. (2010), SWOT Analysis in the formulation of Tourism Development Strategies for destinations, *Tourism*, Vol. 20, No.2, pp. 45 – 54.
- Huang, R. (2010), *Defining tourists*, The University of Plymouth Colleges, Higher Education Learning Partnerships, Centre for Excellence in Teaching and Learning.
- Kreag, G. (2001), *The Impacts of Tourism*, Minnesota Sea Grant, Duluth, Minnesota, USA.
- Ma, J.E. & Law, R. (2009), Components of Tourism Research: Evidence from Annals of Tourism Research, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, Vol. 20, Issue 1, pp 62 – 78.
- Okumus, F., Altinay, L. & Chathoth, P. (2010), *Strategic Management for Hospitality and Tourism*, Elsevier Ltd., Oxford, UK
- Palomino, L.L.B. (2003), *Impacts of Mass Tourism on local communities and the new phenomenon of Colonization*, Case Study: Majorca, Bournemouth University, Master of Arts European Tourism Management.
- Petrevska, B. (2008), Tourism Contribution to Regional Development: Best Practice in Macedonia, *Journal of Community Positive Practices*, Vol.3, pp. 425 – 440.
- Prabakaran, N. & Panchanatham, N. (2013), Niche Tourism Products of India, *Abasyn Journal of Social Sciences*, Vol. 6, No. 1, pp. 53 – 64.
- Raju, G.P. (2009), *Tourism Marketing and Management*, Manglam Publications, West Ghonda, Delhi

Ratz, T. (2000), *The Socio-cultural impacts of Tourism*, Case of Lake Balaton, Research Support Scheme, Praha, Czech Republic.

Sunlu, U. (2003), *Environmental impacts of tourism*, in: Camarda D. (ed.), Grassini L. (ed.), Local resources and global trades: Environments and agriculture in the Mediterranean region, pp. 263 – 270.

W.T.T.C. (2015), *Economic impact of Travel & Tourism*, 2015 Annual Update, Summary, World Travel and Tourism Council

Πηγές Διαδικτύου

Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Πανεπιστημίου Θεσσαλίας:
<http://www.lib.uth.gr/>

Ελληνική Στατιστική Αρχή: <http://www.statistics.gr/>

Εταιρεία Παροχής Αερίου Θεσσαλίας Α.Ε.:
<http://www.epathessalia.gr/>

Τρίκαλα: <http://www.3kala.gr/>